YABANCI BELGELERLE TÜRK–ERMENİ İLİŞKİLERİ

Ahmet Gürel

Ermenilerin Anadolu'daki Geçmişi

Anadolu tarihi incelendiğinde, Ermenilerin; Kafkasya Ermenistan'ında, Doğu Anadolu'da, İran'da, Suriye'de ve Kilikya'da dağınık olarak yaşadıklarını görürüz. Ermeniler, tarih boyunca hep başka bir ülkenin egemenliği altında ve bazen de muhtar Prenslikler halinde yaşamışlardır. Bu ülkeler sırasıyla; İran, Bizans, Gürcü, İlhaniler, Selçuklu ve Osmanlılardır.

Ermeniler, başka devletlerin egemenliklerinden kurtulmak ve bağımsız yaşayabilmek için yaptıkları savaşlar sonucunda uğradıkları zorunlu göçler nedeniyle azınlığa düşmüşlerdir. Ermeniler, kendi aralarında birlik kuramadıklarından, kurdukları küçük beyliklerde de hiçbir zaman devlet niteliğini kazanamamışlardır.

Türklerin Ermenilerle Tanışması

Çukurova'nın Türklerin idaresine geçmesiyle, bu bölgedeki Ermenilerin, Türk devletinin idaresine girerek, Bizans zamanında görmedikleri hak, adalet ve hürriyete kavuştuğunu biliyoruz. Dini inanç ve yaşantılarına da karışmayan Türkleri, Ermeniler kurtarıcı olarak görmüşlerdir. Anadolu'da ikinci sınıf vatandaş olarak yaşayan Ermeniler, Türklerin egemenliğine girdikten sonra, *'Türklüğün adil, insani, hoşgörülü, birleştirici anlayış ve inancından'* yararlanmışlardır.

Urfalı tarihçi Mateos'un '*Vakayiname'* adlı eserinde, Melik Şah'ın Suriye'ye yaptığı seferinden şöyle bahsedilmektedir:

"Türk hükümdarları geçtikleri ülkelerin halklarına baba gibi davranmaktadırlar. Türklerin kalpleri, Hıristiyanlara karşı sevgi ile dolu olmasından dolayı, birçok şehir ve

bölge halkı kendi istekleriyle Türklerin idaresine geçmiştir. Bu nedenle, Urfa'nın Selçuklu Türkleri tarafından fethedilmesi, Ermenilerce bayram havasında kutlanılmıştır."

Melik Şah'ın, Ermeni Patriği Basil'in istemi üzerine, 1090 yılında çıkardığı bir fermanla kiliseleri, manastırları ve buradaki görevli papazları vergi dışı tuttuğu yazılmaktadır.[1]

Ermeniler, en uzun olarak 300 yılı Selçuklular, 500 yılı Osmanlılarla olmak üzere ve çatışmasız olarak 800 yıl Türklerle yaşamıştır. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u ele geçirdikten sonra, Bursa'da bulunan Ermeni Kilisesinin Piskoposu Ermenice Yovakim ile bir miktar Ermeni'yi yeni başkente göç ettirmiştir. 1461 yılında, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'daki Rum Patrikhanesinin yanında Ermeni Patrikhanesinin açılmasına izin vermiştir.[2]

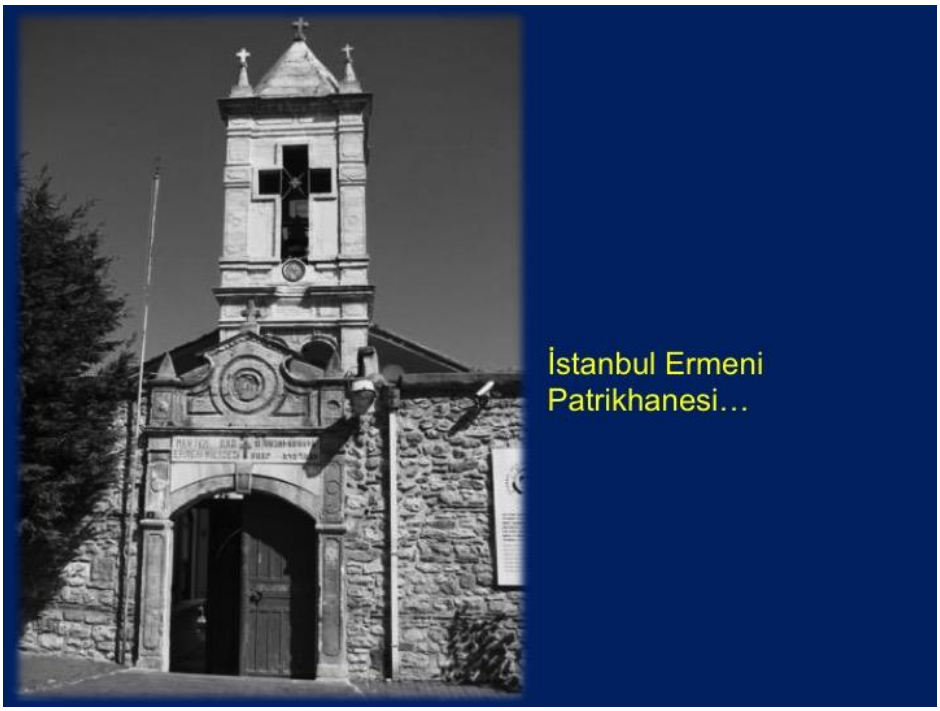

1835–1839 arasında Türkiye'de bulunan Mareşal **Helmut Von Moltke**'nin *'Türkiye Mektupları'* adlı eserinde; Ermenilerin Osmanlı toplumu ile bütünlük ve uyum içinde yaşadıklarını dile getirmiş ve görüşünü şöyle özetlemiştir:

"Bu Ermenilere, gerçekten, Hıristiyan Türkler denilebilir. Rumların kendi özelliklerini korumalarına karşın Ermeniler Türk adetlerini, hatta dilini benimsemişlerdir."[3]

Haçlılar, Filistin'de Müslümanları keserken, İspanya'da engizisyonun yarattığı yılgınlık ileri derecedeydi diyen Alexandar Pawell, Türk hoşgörüsünü şöyle anlatır:

"Cromwel'in askerleri İrlandalı Katolikleri kıyıma uğratırken, Fransa'da kralın emriyle Protestanların kökü kazılıyordu. Bütün Avrupa ülkeleri hesapsız katliam ve

---

[1] Ali Eşref Uzundere, **İnsanlık Suçu; Iğdır ve Çevresinde Ermenilerin Türk Kırımı,** T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 2002, s. 10.
[2] Mürsel Köse, **İşgalden Kurtuluşa,** Kuban Yayıncılık, Ankara 2003, s. 110.
[3] Nejat Göyünç, **Osmanlı İdaresinde Ermeniler,** Gültepe Yayınları, İstanbul 1983, s. 50.

yabanıllıkla karşılaşırken, Küçük Asya'da Müslüman, Hıristiyan ve Musevilerin yan yana tam bir dostluk içinde yaşadıklarını hatırlamak yerinde olur."[4]

Ermenilerin Anadolu'da Ticaret ve Ekonomideki Yeri

17. yüzyılın başlarına gelindiğinde İstanbul'daki artan nüfusuyla Ermeniler, Akdeniz ve Doğu ticaretinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Ermeniler Sivas, Tokat, Kayseri, Ankara, Bursa gibi Anadolu'nun pek çok yerlerinde de ticarette aktif rol almışlardır.

Doğu Anadolu'da yaşayan Ermenilerin çoğu köylüydü diye belirten Ermeni yazar Sarkiz Atamian, burada yaşayan Ermenilerin Türklerden daha zengin olduğunu saptamış ve şöyle devam etmiştir:

"Bu şartlar altında, ekonomik olarak kendi kendine yeterli olan Ermeni aileler, korunmanın ve çalışmanın her türlü serbestliğine sahipti."[5]

Osmanlılarca tanınan güvene ve ayrıcalığa dayalı olarak Ermenilerin Osmanlı Sarayı'nda görev almaya başladığını belgelerden göreceğiz. Rahip Y. G. Çark ise, *'Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler, 1453–1953'* adlı Türkçe eserinde Ermenilerin durumunu şöyle anlatmaktadır:

"Sultan II. Mahmut tarafından Ermenilere verildiği ayrıcalık inkâr edilemez bir gerçektir. Ermenilerin kuyumculuk ve sarraflık bilgileri padişah tarafından çoktan beri takdir edilmekteydi. Bu sayede Ermeniler, hem Darphane'ye faydalı hizmetlerde bulunmuş, hem de hatırı sayılır zenginlerden olmuşlardı."[6]

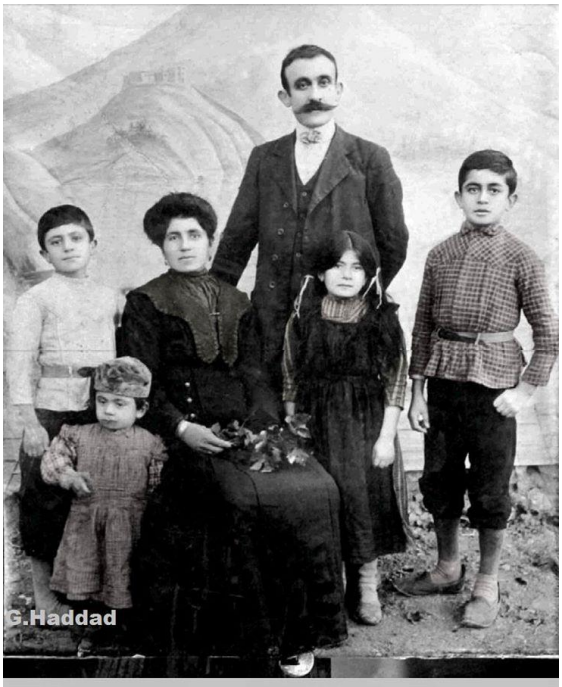

Huruzgeryan ailesi, Erzincan

[4] İsmet Binark, **Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Türklere Yaptıkları Mezalim,** ATO Yayını, Ankara 2001, s. 18.
[5] Kocabaş, **a.g.e.,** s. 74.
[6] Mehmet Saray, **Ermenistan ve Türk_Ermeni İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 15–16.

Ermenilerin Osmanlıdan Aldığı Ayrıcalıklar

Osmanlının topraklarında yaşayan Rumlara verdiği *"Millet-i Sadıka "* (Sadık Millet) unvanı, bu kez de Ermenilere verilmiştir. *1839 Gülhane Hattı Hümayun*'u ve *1856 Islahat Fermanı*'ndan sonra Ermenilere Osmanlı İmparatorluğu devlet kademesinde daha fazla rol verilmeye başlanmıştır. Ermenilerden; 29 paşa, 22 bakan, 33 milletvekili, 7 büyükelçi, 11 başkonsolos, 11 üniversite öğretim üyesi ve 41 üst düzey memurun görev aldığı saptanmıştır. Son Osmanlı Meclisi'nde ise; Ermeni Gabriel Noradunkyan Dış İşleri Bakanı; Agop Paşa ise Hazine Bakanı olarak görev yapmıştır.[7]

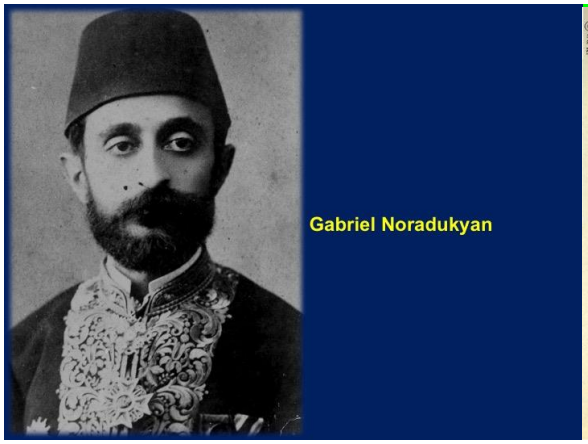

Ermeniler ile Türklerin Ekonomik Yaşam Farklılıkları

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ermenilerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun daha önce kimseye bırakmadığı idarecilik görevine bile yükseldiği görülecektir. Osmanlı, geleneksel olarak sadece tarımla uğraşmıyor, en çok bildiği askerliği de azılıklara bırakmayıp, kendi yapıyordu.

1845 yılında, 30.000 hane olan İzmir'in verdiği toplam vergi 1.200.000 kuruştu. Aynı yıl, 1.800 hanelik tarıma bağlı Türklerin yaşadığı Menemen'in vergisi 600.000 kuruş olmuştur. Bu tamamen azınlıklardan alınan verginin sembolik değerlerde oluşu ve tüm verginin toprağın gerçek sahibi Türk köylüsünün üzerinde kaldığının bir göstergesidir. Menemenlilerin yoksulluk nedeniyle göç etmeye başladığını ve devlete karşı isyanların artığını görebiliyoruz.

[7] Uzundere, **a.ge.,** s. 13.

Yazar Marsel Leart'ın 1885 yılına ait Bursa ili yıllıklardan yaptığı araştırmadan, Ermenilerin Osmanlı ticaretindeki egemenliğini veri alarak, ülke ölçeğinde bir karşılaştırma yapabiliriz. Bu verilere göre; Anadolu'da bulunan 166 ithalatçının; 126'sı Ermeni, 40'ı Türk ve diğer yabancılardan oluştuğu anlaşılmaktadır. 153 ihracatçıdan; 130'u Ermeni ve 23'ü Türk'tür. Tespit edilen 9800 dükkânda; 6800'ü Ermeni ve 2550'si Türk zanaatkâr çalışmaktadır. Çalışan 37 bankacının ise, 32'si Ermeni olduğu saptanmıştır.

1835 yılında, Türk köylüsünün devlete karşı isyanları artmıştır. Bu isyanların temelinde, Türklerin genel sıkıntısı olan yoksulluğun başı çektiğini görüyoruz. Ermeniler, tarımdan inşaata, her türlü ticarete girişmiş, oluşan sermayeleri ile tefeciliğe de soyunmuşlardır. Ermenilerin, askerlik yapmamalarına Türkler şöyle tepki koymuşlardır: "*Niçin bir çocuk daha yetiştireyim. Bize yardım edecek yaşa gelir gelmez askere mi alsınlar?"*[8]

Ermenilerin, Türkiye'yi yıpratan, alta dökülen meyvelerin içindeki solucanlar gibi olduklarını söyleyen Fransız Yazar Pierre Loti, *'Türkler Üzerine Makaleler'* adlı kitabında şunları yazar:

"Ermenilerin, Anadolu'nun en ücra köylerine kadar gidip, Türklere haftalık borç verdiğini biliyoruz. Türkler aldıkları borcu ödemek için, önce öküzlerini, sabanını ve sonradan da aileden kalma toprağını satmak zorunda kalıyorlardı."[9]

Ermeniler ve Misyonerler:

Amerikan Yabancı Misyon Örgütü AYMO, 1869 tarihinde Anadolu'da toplam 21 ana istasyon kurmuş ve 1870 yılında açılan okul sayısı 185'e ulaşmıştır. 1891 yılında, AYMO'nun Türkiye'de yaptığı okul çalışmalarının, ABD'nin en önemli projesi olduğu kabul edilmiştir.[10]

1903 yılına ait Ermeni Patrikhane kayıtlarına göre, Anadolu'da; 803 Ermeni okulunda; 59.513 erkek, 27.713 kız öğrenci okuduğu yazılmıştır. Anadolu'daki zengin Ermenilerin çocuklarının çoğunun Avrupa'da okutulduğunu biliyoruz. Mezun olanların bir kısmının, Ermeni toplumu içinde kışkırtıcı roller aldığı, diğer bir kısmının ise Jön Türklerle işbirliği yaptığı anlaşılmıştır.

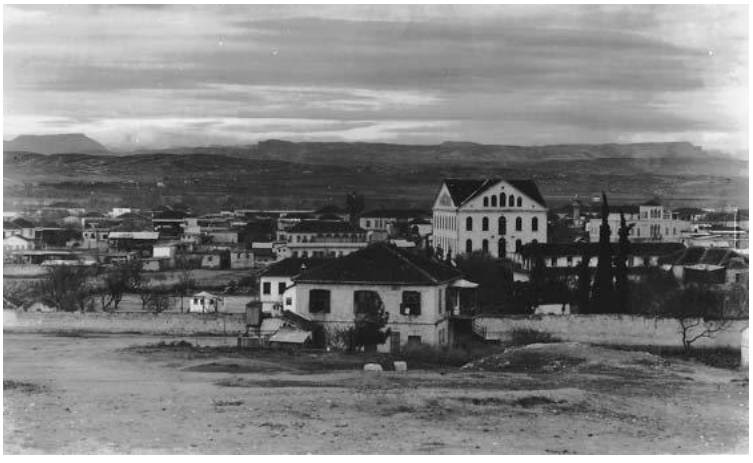

[8] Ersal Yavi, **1856–1923 Emperyalizm Kıskacında Türkler Ermeniler Kürtler,** Yazıcı Yayınevi, İzmir 2003, s. 11.
[9] Yavi, **a.g.e.,** s. 210.
[10] Mazıcı, **a.g.e.,** s. 22.

1900’lü yılların başında ABD’li misyonerler, Anadolu’da açtıkları okullar için 200 milyon Amerikan doları harcamışlardır. O tarihlerde ABD’li misyonerlerce; Anadolu’da 47’si kız koleji olmak üzere toplam 417 okul, 7 üniversite, 43 Yüksek okul ve 5 Ruhban okulu kurulmuştur.[11]

1914 yılında ise, Anadolu’da eğitimde bulunan 707 yabancı okulun ülke olarak dağılımı şöyledir; 465’i Amerikan, 83’ü İngiliz, 72’si Fransız, 44’ü Rus (Beyrut), 24’ü İtalyan, 7’şer Almanya ve Avusturya, 3’ü Yunan (İzmir).[12]

1861 yılında**, Cristopher Robert** 400.000 Amerikan doları harcayarak, İstanbul’da Robert Koleji’ni kurmuştur. Misyonerler, yaptıkları etkin ve yoğun çalışmaların sonucunda hedeflerine ulaştıklarını şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Biz Bulgar milliyetçilerini Robert Koleji’nde yetiştirdik.” İstanbul’da açılan Robert Koleji’ni 1873’te Amerikan Kız Koleji’nin açılışı takip etmiştir.[13]

[11] Uzundere, **a.g.e.,** s. 24.
[12] Yavi, **a.g.e,** s. 36.
[13] Uzundere, **a.g.e.,** s. 24–25.

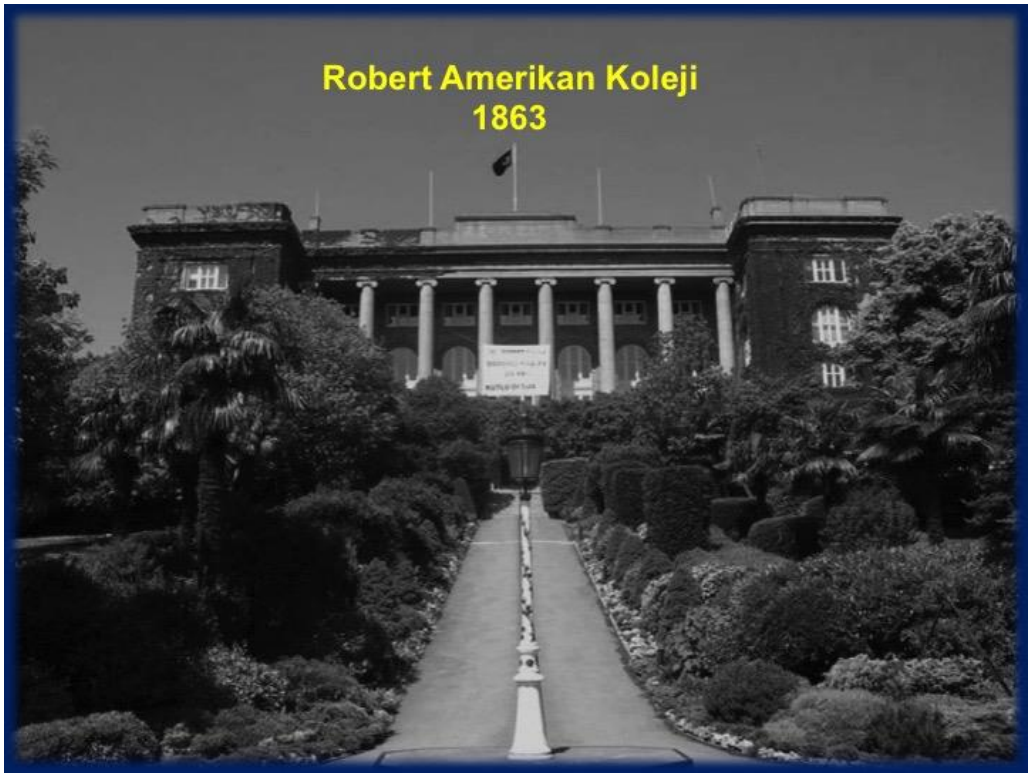

Ermeni Örgütleri

1878 yılında, Van'da Mıgırdıç Portakalyan tarafından *"Karahaç Cemiyeti"* kurulmuştur. Hınçak Komitesi, Taşnak Komitesi, Fedai Hareketi, Namses Gurubu…

Hınçak Komitesi

1887 tarihinde, Cenevre'de kurulan komitesi, Hınçak Komitacıları bir kısım Ermeni'yi kışkırtarak, Anadolu'daki ilk olayları başlatmışlardır. Örgüt, kendi cemaatinde para vermeyenlere suikast düzenleyerek gözdağı vermiştir. Hınçak Komitesi'nin ana amacı, Anadolu'nun birçok yerinde Osmanlı Devletine karşı silahlı ayaklanma düzenlemek olmuştur.

1893 tarihli aşağıdaki Amerikan gazetesinden yaptığım alıntıdan, Hınçak Komitesi'nin kuruluş amacını ve yapacaklarının kısa bir özetini görebiliriz*:*

"Hınçak Komitesi, imparatorluğun her tarafında örgütlenmiş ve çok sayıda Türkü ve Kürdü öldürmek, köylerini yakıp yıkmak, ateşe vermek, daha sonra da dağlara kaçmak için fırsat kollamaya başlamıştı. İçin için kaynayan bu kin, Türkleri ayağa kaldıracak, Ermeniler üzerine saldırtacak ve onları barbarca katliama uğratacaklardı. Bunun üzerine, insanlık ve Hıristiyanlık adına bir büyük yabancı güç devreye girecek ve sonuçta Türkiye işgal edilecekti. Gerçekleşmesi istenen izlence bu idi."[14]

Ermeni propagandasının günümüzdeki öncülerinden olan Ermeni tarihçi **Louise Nalbandian**, Hınçak Komitesinin görevi için şunları önermektedir:

"Ermeni Komiteler için hedeflerini gerçekleştirecek toplu ayaklanmayı başlatmanın en uygun zamanı; Osmanlıların savaş halinde olduğu zamandı."[15]

---

[14] Selami Kılıç, 'Bir Alman Subayının Gözüyle Ermeni Sorunu' adlı makale, **Teori,** Uluslararası Yayıncılık, İstanbul Nisan 2005, s. 50–52.

[15] .Binark**, a.g.e.,** s. 59.

Taşnak komitesi

1890 tarihinde Tiflis'te kurulan Ermeni İhtilal Cemiyeti'nin kısa adı Taşnak'dır. Taşnak komitesinin ana hedefi, Anadolu Ermenistanı'nın Bulgaristan ve Lübnan gibi özgürlüğüne kavuşmasıdır. Taşnak Komitelerinin ortak yayınladığı ilk kanlı emir ise: *"Türkü, Kürdü her yerde, her türlü şartlarda vur. Gericileri, hainleri, sözünden dönenleri, hafiyeleri öldür, intikam al!"* Olmuştur**.**[16]

A.B. Karinyan, 1925 yılında Ermenice basılan *'Emperyalist Savaş ve Ermenistan'* adlı kitabında, Ermeni halkının yaşadığı trajedinin sorumluları olarak Avrupa devletlerini, Hıristiyan misyonerleri ve özellikle Taşnakları göstermektedir:

"Ermeni katliamlarının gerçek sahipleri, Avrupalı emperyalistler ve talimatlarıyla hareket eden Hıristiyan misyonerlerdir. …Bu yüzden Taşnak Komitesi, başından sonuna kadar tükenmez bir enerjiyle emperyalistlerin taleplerini yerine getirdi, Türkiye Ermenistanı'nı katliama mahkûm etti, Ermenistan'ın verimli ve zengin bölgelerini perişan etti."[17]

Ermenilerin, Ermenileri Katletmesi

Ermenilerce katledilen ilk Ermeni; Avukat Haçik'tir. Haçik 15 yaşında bir çocuk tarafından katledilmiştir. Gedik Paşa Kilisesi Başpapazı Dacad Vartabet, yolda giderken bıçaklanarak öldürülmüştür. Tüccar Dikran Karagözyan, kendisinden para yardımı isteyen Ermeni çetecilerine: *"kendi paramla milletimi aldatamam"* yanıtı vermesi üzerine, çetecilerce *"ırk haini"* ilan edilerek, işkenceyle öldürülmüştür. Kumkapı Ermeni Patrikhanesi Rahibi Der Sukiyas vaaz verirken, Polis Markas göreve giderken çapraz ateşle öldürülmüştür. Mıgırdıç Tütüncüyan ise, Hınçaklarca kendilerine karşı çıktığı ve engellemeye çalıştığı için başı ezilerek öldürülmüştür.

---

[16] Köse, **a.g.e.,** s. 116.

[17] A.B. Karinyan, **Ermeni Milliyetçi Akımlar,** Kaynak Yayınları, İstanbul 2006, s. 9–11.

Apik Uncuyan, Osmanlı Sarayına un ve ekmek temin ederdi. Uncuyan*: "Sizler suçsuz Ermeni ırkını, kana bulamak istiyorsunuz. Buna asla izin vermiyeceğim."* dediği için; *"ırk haini"* ilan edilmiş ve Ermenilerce idam edilmiştir. Tüccar Seylenof Bedros Ağa, Avukat Sebuh, Kandilci Onnik, Meclis Ruhani Üyesi Mampre Vartabet ve Hacı Dikran diğer katledilen Ermenilerdir.[18]

Ermeni Örgütlerinin Çıkardığı Olaylar

Ermenilerin 1890 - 1909 arasında çıkardığı olaylar; Erzurum ayaklanması, Kumkapı gösterisi, Merzifon, Yozgat, Tokat olayları, Birinci Sasun başkaldırısı, Bab-ı Ali gösterisi, Trabzon ve Anadolu'nun diğer şehirlerindeki olaylar, Zeytun başkaldırısı, Van başkaldırısı, Osmanlı Bankası Baskını, İkinci Sasun Başkaldırısı, Yıldız suikastı, Adana başkaldırısı… Bu isyanlardan sadece "Yıldız Suikastı"ni yazıma örnek olarak alıyorum;

Yıldız Suikastı, 21 Temmuz 1905 tarihinde II. Abdülhamit'e karşı yapılmış bir eylemdir. Ermeni komitacılar, artık Anadolu'da isyan çıkarıp Avrupa devletlerinin dikkatini çekemeyeceklerini anlamışlardır. Bu durum karşısında üretilen yeni projeyle, II. Abdülhamit'i ne pahasına olursa olsun yok etmeyi amaçlamışlardır.

[18] Deliormanlı**, a.g.e.,** s. 3.

Sultan Abdülhamit için planlanan suikasta, Rusya'dan gelen Yahudi üç komitacıyla Belçika'dan anarşist Jores katılmıştır. Suikastta kullanılacak araba, Viyana'da yaptırılmıştır. Araba parçalar halinde İstanbul'a getirtilip, monte edilmiştir. Suikastçılar, padişahın Cuma namazından sonra kaç saniyede arabasına bineceğini ölçmüşlerdir. Anarşistler, içi patlayıcı yüklü arabayı Cuma namazından sonra Abdülhamit'in bineceği arabanın yanına yerleştirmişlerdir. Sultan, Şeyhülislam Cemalettin Efendi ile her zamankinden daha uzun süreli bir konuşma yapınca, bomba erken patlamıştır. Bombaların, Abdülhamit'in arabaya binmesinden önce patlaması sonucu suikast başarısız olmuş ve olayda; 26 Türk hayatını kaybetmiştir.[19]

Ermeni Tarihçilerinin Kaleminden Türk-Ermeni Sorunu

Macar asıllı olan Ermeni Tarihçi Adriyan, Ermenileri öldürdüğü iddia edilen Türkler için şunları anlatmıştır:

"*500 yıl egemenliği altında rahat yaşadığımız Osmanlı Türkleri, bizlere hayat hakkı tanımamış olsalardı ve hatta batılı ülkelerin anlattıkları gibi günde yalnızca bir Hıristiyan öldürülmüş olsa, bugün bu topraklarda yaşamış olan Yunan, Sırp, Ermeni, Yahudi hatta Bulgar halklarından bahsetmek, varlıklarını görmek hiç de mümkün olmazdı."*[20]

Ermeni Tarihçi Leo-Arakel Babakhanan'ın '*Mazi'* adlı kitabındaki Ermeni ayaklanmalarıyla ilgili saptamalarına bir göz atalım:

---

[19] Kocabaş, **a.g.e.,** s. 87–89.
[20] Ferit Erden Boray, **Beyaz Ölüm Türkler ve Ermeniler,** Kum Saati Yayınları, İstanbul 2003, s. 46–47.

"...Muş'ta ova köylerinde 7 bin Ermeni silahlanmıştı. Türk Ordusundaki askerlik görevinden silahlarıyla birlikte kaçmış olan bu çeteler, Muş Ovası'nda çeşitli köylere dağıtılmışlardı.

Sason, ne asker vermiş, ne de başka bir şey. Hatta bu maksatla gönderilmiş olan Türk memurlarını da öldürmüşlerdi. Rus Ordusu yaklaşınca, Muş çevresinde hazır bekleyen Ermeni gençleri ayaklanmak için fırsat kolluyorlardı.

Şimdi durum apaçık ortadadır. Bir tarafta kendi halinde Türk Milleti, diğer tarafta ise sakin Ermeni halkı vardı. Taşnaklar ise, Rus süngülerine güvenerek başkaldırıda bulunuyorlardı."[21]

Bu verilen hakları kullanmayıp, az gören Ermeniler, 800 yıl beraber oldukları, kendilerine yaşama hakkı ve özgürlük veren Türklere karşı geri dönülmez ihanetler yapmıştır.

Ermeni Kiliselerinin Rolü

Vatikan, İslam ülkelerine yapılan tüm Haçlı Seferleri'nin başarısız olması nedeniyle misyoner savaşlarını düzenlemenin daha akılcı olacağına karar vermiştir. Bu misyonerlik çalışmalarının ana hedefinin yine kutsal toprak olan Anadolu olması kaçınılmazdı. Anadolu'da yapılan her misyonerlik çalışması sonucunda çıkan olaylar ve akan kanlar, Vatikan'ın kutsal bir zaferi olmuştur.

Osmanlı meclisinde Van milletvekili olan Karekin Papazyan bir bildiri yayınlayarak:

[21] A. Alper Gazigiray, Ermeni Terörünün Kaynakları, Gözen Kitabevi, İstanbul 1982, s. 304.

"Kafkasya'da gönüllü Ermeni alaylarının hazır bulundurulmasını, bunların Rus ordularının öncüleri olarak Ermenilerin yaşadıkları bölgedeki kilit noktaları ele geçirmelerini ve Anadolu topraklarında ilerleyecek Ermeni alaylarıyla hemen birleşmesini" istemiştir.[22]

Misyonerler Ermenilere böyle kanlı talimatlar verirken, Ermeni Patriği Mıgırdıç Hıramyan, din adına yaptığı talihsiz konuşmada:

"Ermeni bağımsızlığını gerçekleştirmek için; kan dökmenin şart olduğunu" açıkça ilan etmiştir.[23]

Ermeni yazar Boryan, Ermeni Kilisesi'nin olaylardaki işlevini şöyle anlatır:

"Ermeni Kilisesi, toplum hayatında ruhani işlerden çok siyasal işlerle uğraşmış ve siyasal hedeflerin aracı olmuştur. Bunda özellikle Çarlık Hükümetinin Ermeni Kilisesi'yle ilişkilerindeki sinsi ve saldırgan politikası önemli rol oynamıştır. Ermeni Katogigos'ları, hem iç hem dış siyaset açısından Çarlık diplomasisinin elinde bir silah görevi görmüşlerdir.

[22] Kantarcı, '**Tarihi Boyutuyla Ermeni Sorunu'** adlı makalesi, s. 25.
[23] Mehmet Perinçek, **B. A. Boryan'ın Gözüyle Türk-Ermeni Çatışması,** Kaynak Yayınları, İstanbul 2006, s. 27.

Gayrimüslim azınlığı Osmanlı yönetimine karşı çıkmaya etken olan sebepler arasında, Müslümanlardan daha rahat bir hayat yaşayan bu toplumun, 500 yıl Osmanlı'nın hoşgörüsü ve koruyuculuğu altında özgün kimliklerini korumaları da vardır. Osmanlı yönetiminden doğan şikâyetler ve de en önemlisi Avrupa devletlerinin dinî, siyasî ve kültürel sebeplerden kaynaklanan kışkırtmalarıdır. Din adına görev yapan misyonerlerin, bu olaylarda bu şekilde görev almaları, 19. yüzyılın yeni Haçlı Seferleri'dir.

İsyanlarda Rusların Rolü

1876 tarihinde, İngiliz Büyükelçisi Sir Elliot, İngiliz hükümetine verdiği raporunda şöyle demektedir: *"Osmanlı Hükümetiyle bağlantısı olmayan bir Ermeni bana gelerek, bütün bu olayların Rus kışkırtması sonucu meydana geldiğini anlattı. Bu haber benim diğer yerlerden aldığım duyuma çok uymaktadır."* [24]

1880 yılı Kasım ayında Yüzbaşı Clayton yazdığı bir başka Ermeni raporunda, Anadolu'ya Rusya'dan silah gelişini şöyle anlatıyordu:

"ABD'li misyonerlerin Ermenileri isyana teşvik ettiklerini ve Ermenilerin de Türklerle savaşa hazır olduklarını tespit ettim. Ermenilere Rusya'dan devamlı silah geliyordu."[25]

1890–1909 Yılları Arasında Çıkan İsyanların Yarattığı Sonuçlar

Ermeni isyanlarının en çok gerçekleştiği 1893–1896 yıllarında, Doğu Anadolu'yu gezen İngiltere'nin Erzurum Konsolosu Robert Graves, tespitlerini şöyle anlatır:

"Huzur bozucu olaylara sebep olanların en tehlikelisi yurt dışında çalışma yapan Ermeni gizli cemiyetleriydi. Bunlar halk arasında çalışmada bulunarak, isyan ve fitne tohumlarını yayıyorlar, halinden memnun olmayan bazı öfkeli gençleri mahalli cemiyetler halinde teşkilatlandırıyorlardı. İsyana hazır olan bu teşkilatlara verilecek bir işaretle isyan başlatılacak, Türklerin bunlara müdahalesi kaçınılmaz hale gelecek, bunun sonucu isyancıların ümit ettikleri dış müdahale ortamı doğacaktır."[26]

'NewYork Herald' muhabiri Sidary Whitmen'in *'Turkish Memories'* adlı eserinden bir alıntı yapalım:

"Erzurum'daki İngiliz Konsolosu Graves'a Ermeni konulu şu soruyu sordum:

'Eğer, bu memlekete hiçbir Ermeni çetecisi gelmemiş olsaydı ve Ermenileri isyana kışkırtma ve teşvik etmeseydi, bu birbirini öldürme olur muydu?'

---

[24] İsmet Binark, **Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Türklere Yaptıkları Mezalim,** ATO Yayını, Ankara 2001, s. 24.
[25] Uzundere, **a.g.e.,** s. 34.
[26] Kocabaş, **a.g.e.,** s. 78-79.

Bu soruya Graves'ın yanıtı şöyle olmuştur:

'Tabii ki hayır, sanmıyorum bir tek Ermeni öldürülmüş olsun.'"[27]

Rus generali Maywesky, o tarihte çıkan olaylar için şunları söylemiştir:

*"*1895 *senesinde bu ilişkiler birden bire ters yüz oldu. Türklerin yaptığı iddia edilen katliam, gerçek olmayıp uydurulmuş siyasi bir hikâyedir. Gerçeği olduğu gibi söylemek gerekirse, doğuda vahşi olanlar Müslümanlar değil doğulu Hıristiyanlardır. Her çeşit kötülüğü, doğulu Hıristiyanlar yapmış ve suçu himayesiz Türklere yüklemişlerdir."*[28]

Bu ülkeler ve Ermeni Komiteler, 1890–1909 yılları arasında Anadolu'da çıkan olaylarla, dünya basınının ve kamuoyunun yeteri kadar Ermeni meselesine dikkat çekmiş ve sıra Ermeni Devleti'nin kurulmasına gelmişti.

Paris Antlaşması

Osmanlı Devleti, uzun süren yenilgilerden sonra *'Kırım Savaşı'*nın galip devleti olarak, '*Paris Konferansı'*na katılmıştır. 30 Mart 1856 tarihinde imzalanan Paris Antlaşması Balkan Hıristiyanlarının ayrıcalıklarının genişletilmesini içeriyordu. Ayrıca, bu antlaşma Rusya'ya Müslüman olmayan azınlıklar için ıslahat yapacağı güvencesi de veriyordu. Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecini hızlandıran bu hükümler, Avrupa devletlerinin, Osmanlı'nın içişlerine daha kolay karışmalarına ve özellikle Balkanlarda Hıristiyanları kışkırtarak ayaklanmalarına olanak sağlamıştır.

Berlin Konferansı ve Ermeniler

Ermenilerin büyük beklentilerle gittiği '*Berlin Konferansı'*, 13 Haziran 1878'de gerçekleşmiştir. Berlin Konferansı'na, Ermeni konusunu ilk kez götüren Mıgırdıç Hıramıyan'dır. Çete başı olan Hıramıyan, 1866 yılında Ermeni Meclisi'nce Patrik seçilmiştir. Berlin Konferansı sırasında Hıramıya**n** yaptığı konuşmada:

"Ben, Ermenistan'ın acı çeken bir temsilcisiyim. Ben, hükümette benden öncekilerin yaptığını yapmayacağım. Benim yapacaklarım, Ermenilerin ve Ermenistan'ın bağımsızlık mücadelesi olacaktır" demiştir.[29]

Ayastefanos (Yeşilköy) Anlaşması

Rusların 1828–1829 savaşında Erzurum'a kadar ilerlemeleri Ermenileri harekete geçirmiş, içlerinden bir kısım Ermeni ailesi de Rusya'ya göçmüştür. Gerçi bunların bir kısmı sonradan Anadolu'ya geriye dönerek, 1877–1878 Türk-Rus savaşında Rusların kendilerine bağımsızlık sağlayacağını beklemişlerdir. Osmanlı-Rus Savaşı Kafkaslar ve Tuna'da olmak üzere iki cephede sürmüş ve Osmanlı ordularının ağır yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Rus orduları Trakya'dan Yeşilköy'e kadar gelerek İstanbul'un kapılarına dayanmıştır. Doğu'da ise Rus orduları Erzurum'a kadar ilerlemiştir.

---

[27] Kocabaş, **a.g.e.,** s. 83.
[28] Kocabaş, **a.g.e.,** s. 83.
[29] Ali Eşref Uzundere, **İnsanlık Suçu; Iğdır ve Çevresinde Ermenilerin Türk Kırımı,** T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 2002, s. 47.

Eski Patrik Mıgırdıç Hıramyan, Narbey Papazyan ve Mosdicyan'dan oluşan, başkanlığını Patrik Narses Varabedyan'ın yaptığı Ermeni heyeti, Rus orduları Başkomutanı Grandük Nikola'ya şu muhtırayı sunmuşlardır:

"Ermenilerin oturdukları Doğu illerinin, Ermenistan adıyla bağımsızlığı gerçekleşmez ise, bu vilayetlerin Rus kontrolü altına alınması."[30]

1908 İkinci Meşrutiyet'in İlanı ve Jön Türkler

'Sadık Millet' Ermenilerin, Osmanlı'nın en önemli idari kadrolarında, ticarette ve sanatta görev aldıklarını daha önce belirtmiştim. Yüzyıllarca, Osmanlı halkına barış zamanı orak sallamak ve savaş zamanında da kılıç sallamak kalmıştı.

Yapılan mücadele sonunda ilan edilen II. Meşrutiyet, salt Ermenilere değil tüm Osmanlı azınlıkları arasında memnuniyet yaratmıştı. Özgürlük bağlamında birçok ilkler yaşanıyordu. Azınlıklara bir başka getiri ise, onların da Osmanlı Ordusu'na asker olarak alınmalarıydı. Bu durum onlar için hiç de hoş ve kabul edilebilir durum değildi.

Clair Price, Ermenilerin askere alınma olayını şu cümlelerle ifade etmiştir:
"1908 Anayasası gereğince, Enver Hükümeti Ermenileri askerlik çağına gelen Türkler gibi silâhaltına alıyordu. Ermeniler, Zeytun'da askere alınmaya karşı silahlı direnişe başladılar. Doğu hudutları boyunca askere alınmış Ermeniler, hemen, Rus Ordusu'na kaçmaya başladılar. Enver Hükümeti, geri kalan Ermeni askerlerinden şüphe ederek, onları iş taburlarına sevk ettiler."[31]

25 Şubat 1915 tarihinde Osmanlı Genel Kurmayı bu sıkıntılı duruma önlemek için tüm askeri birliklerine; *'Ermeniler ne olursa olsun askere alınmayacaktır'* diye genelge yollamak zorunda kalmıştır.[32]

Osmanlı'nın I. Dünya Savaşına Girişi

28 Temmuz 1914 tarihinde başlayan I. Dünya Savaşı'nda, Osmanlı Devleti başlangıçta savaşa girmeyip, tarafsız kalmayı başarmıştır. 4 Ağustos 1914 günü, Enver Paşa orduya gönderdiği yazılı duyuruyla, Osmanlı Ordusu'na, *'Seferberlik emri'* vermiştir.

Genel Kurmay Başkanı ve Savunma Bakanı olan Enver Paşa, Erzurum'a gelerek 3. Ordu'nun idaresini kendi eline almıştır. 22 Aralık 1914 tarihinde, kış şartlarını hesaplamayan Enver Paşa, komutasındaki ordu birliklerini, Sarıkamış'a doğru harekete geçirmiştir. Ordu'nun *'Sarıkamış Harekâtı',* 37 yıldan beri Rusların ve Ermenilerin işgali altında bulunan yöre halkını çok sevindirmiştir. Ancak bu harekât ağır kış şartları nedeniyle büyük bir kayıpla sonuçlanmıştır. Allah-u Ekber Dağları'nda, yazlık giysili 90- 100 bin arasındaki Türk askeri, donarak şehit olmuş ve yöre halkının sevinci yasa dönüşmüştür.[33]

---

[30] Kocabaş, **a.g.e.,** s. 42.
[31] İsmet Binark, **Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Türklere Yaptıkları Mezalim,** ATO Yayını, Ankara 2001, s. 61.
[32] Maleville, **a.g.e.,** s. 57.
[33] Uzundere, a.g.e., s. 50.

Türk Ordusu'na yardım için Iğdır ve çevresindeki köylerden toplanan Türk yardım heyetinin yolu, Iğdır'ın Küllük Köyünde Ermeniler tarafından kesilmiş ve katledilerek yok edilmişlerdir.

Ruslar, cephe gerisinde kendi egemenlikleri altında yaşayan silahsız ve erkeksiz Türklere, kendileriyle savaştıklarını ileri sürerek insanlık dışı uygulamalara girişmişlerdir. Ruslar, Ardahan ve Kars çevresindeki tüm Türk-Müslüman köylerini basarak, genç-ihtiyar, kadın-kız, çoluk-çocuk demeden büyük bir katliam gerçekleştirmişlerdir.[34]

Ermenilerin devlet ve düzenli ordu geleneğinin olmayışı, aynı zamanda yapılan katliamların başlıca nedeniydi. Ermeni Taşnak Lideri olan **Kaçaznuni** bu olayı şöyle anlatır:

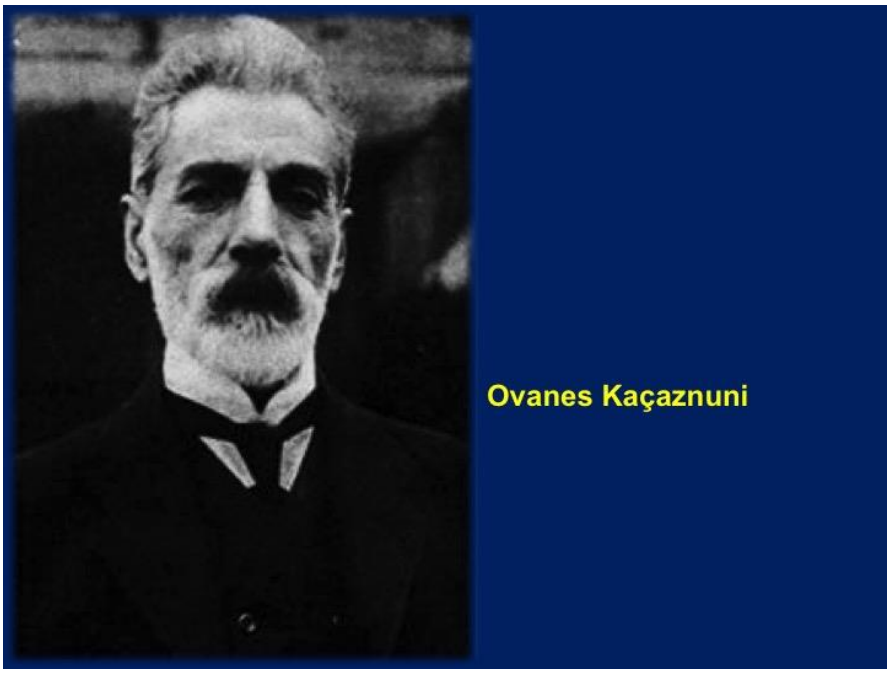

"Müslüman bölgelerde idari yönetimlerle düzen sağlayamadık; silah kullanmak, ordu sevk etmek, yıkmak ve katliam yapmak zorunda kaldık, bu konularda da başarısız olduk."[35]

Ekim 1914 tarihinde, Rus Ordusu, Osmanlı ile savaşı başlatmıştır. Taşnaklar kesin olarak İtilaf Devletleri'nin yanında yer almışlardır. Türkiye savaşa girdiğinde, Taşnaklar tarafından yönetilen Ermeni Milli Bürosu, hemen, II. Nicola'ya bağlılık bildirisinde şunlar yazılmıştır:

1. Dünya Savaşı sırasında, Taşnaklar kesin olarak İtilaf Devletleri'nin yanında yer almışlardır. Türkiye savaşa girdiğinde, Taşnaklar tarafından yönetilen Ermeni Milli Bürosu, hemen, **II. Nicola**'ya bağlılık bildirisinde şunlar yazılmıştır:

"Şanlı Rus orduları, Türkiye'ye karşı savaşırken, Ermeniler atalarının sözünü dinleyerek, hayatlarını ve varlıklarını yüce Rusya'nın ve onun tahtının şanı için feda etmek üzere ayağa kalkmışlardır.

[34] Uzundere, a.g.e., s. 51.
[35] Kaçaznuni, a.g.e., s. 56.

Türkiye'yle savaş müjdesi, bütün Ermeni halkını coşkulandırmaktadır. Bütün ülkelerden Ermeniler, şanlı Rus ordusunda yer almak için Rus silahının başarısına kanıyla hizmet etmek için can atmaktadır. Düşmana karşı zafer kazanmak için Yüce Tanrıya dua ediyoruz. Yeni şanlı Rus silahı olmak ve Rusya'nın doğudaki tarihsel görevimizi yerine getirmek vatan borcumuzdur. Kalbimiz, bu istekle yanmaktadır.

Rus bayrağı, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nda özgürce dalgalanacaktır. Sizin emirlerinizle ve yüce devletiniz, Türkiye boyunduruğu altındaki halklara özgürlük verecektir."[36]

Dünya Savaşı Sonrası Yaşanan Olaylar

Talat ve Enver Paşalar, savaş başlar başlamaz, Ermenilerin düşman tarafına geçeceğini saptamışlardı diye anlatan Avusturya–Macaristan İmparatorluğunun İstanbul Askeri Ataşesi Joseph Pomiankowski, raporunda tespitlerine şöyle devam eder:

"Talat ve Enver Paşalar, Ermenileri, Osmanlı Ordusu'na karşı düşmanca girişimlerde bulunmaları durumunda, biran önce önlem alınacağı konusunda uyardı. Bu uyarıya rağmen, Ermeniler, Türklere karşı düşmanca davranmaktan ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne saldırmaktan geri kalmadılar. Başlarında bulunan bir Ermeni milletvekiliyle birlikte çok sayıda Ermeni askeri, kaçarak Rusya'ya gittiler. Bunlar, Rus sınırını daha önce geçen Ermeni gönüllü alaylarına katıldılar. Rusların yanına geçen Ermeniler, Türk hududunu geçerek, Müslüman halka barbarca saldırılarda bulundular. Ermeni haydut çeteleri, Osmanlı Ordusu'nun destek kuvvetlerine, postalarına ve bağımsız birliklerine saldırdılar. Türk Hükümeti'nin ve ordusunun ileri gelenleri, Ermenilerin genel bir ayaklanmaya girişecekleri endişesinde, haksız değillerdi. Gerçekten de Nisan 1915'te, Van'da isyan patlak verdi."[37]

Savaşın başlangıcından *'Brest-Litovsk'* barış görüşmelerine kadar Türk-Kafkas Cephesi'nde III. Ordu Kurmay Başkanı olarak üç buçuk yıl görev yapan **Felix Guse,** gözlemlerine dayananları *'1915 Ermeni Ayaklanması ve Sonuçları'* adlı kitabında şöyle anlatmıştır:

"Böyle bir görevde bulunmam, Türkiye'yi ve insanlarını yakından tanıyabilme, olaylara ve olayların arka planına derinlemesine bakabilme olanağı sağlamıştır. Görev süremin son yılında, Ermeni sorunu ile ilgili olarak, özellikle bazılarının dikkate alması gereken çok zengin ve kapsamlı bilgileri öğrenme olanağını elde ettim."

"…Tamamen Ermenilerin yerleşik olduğu bir Ermeni ülkesi bulunmamaktadır. Ermeniler, başta Doğu Anadolu vilayetlerinde, savaştan önce çoğunluğu Türkler ve Kürtler olmak üzere diğer halklarla karışık bir şekilde oturuyorlardı. Nitekim bir gezgin, 'her yerde Ermenilerle karşılaşılmasının, insana kesinlikle Ermenistan'da bulunulduğu duygusunu vermediğini' söylemektedir."

"Ermeniler arasında başrolde bulunan Taşnak Partisi'ydi. Bu parti, her ne kadar özgürlük üzerinde duruyorsa da gerçek olarak da Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak gibi bir düşüncesi bulunmuyordu."

---

[36] Mehmet Perinçek, **a.g.e.**, Belge. 19.
[37] Halaçoğlu**, a.g.e.,** s. 45.

"Bu düşünce, Hınçak Komitesi'nin köktenci kanadının öteden beri süregelen hedefleri arasında bulunuyordu."[38]

Namses Gurubu

1919 yılında, Erivan'da toplanan 9. Taşnak Kongresi'nde, eski Osmanlı idarecilerinin izlenmesi ve öldürülmesine karar verilmiştir. Bu kararın uygulamasını, Namses kod adıyla bilinen İntikam Hareketi timi yapmıştır. ABD vatandaşı Sahan Natali isminde bir Ermeni'nin başkanlığını yaptığı bu örgüt; 15 Mart 1921'de Talat Paşa'yı Berlin'de, 5 Aralık 1921'de Said Halim Paşa'yı Roma'da, 17 Nisan 1922'de Bahaddin Şakir ve Cemal Azmi Bey'leri Berlin'de, Cemal Paşa'yı da 22 Temmuz 1922 günü Tiflis'te öldürmüşlerdir.[39]

Mondros ve Sevr Antlaşmaları ve Ermeniler

Osmanlı, *Mondros Ateşkes Antlaşması'nı "Anlaşık"* devletleriyle 30 Ekim 1918 tarihinde imzalamıştır. 25 maddelik antlaşmayı Osmanlı adına Deniz Bakanı Rauf (Orbay) Bey imzalamıştır. *Mondros Ateşkes Antlaşması*'nın, Ermenileri ve diğer işgalcileri ilgilendiren 7. ve 24. maddesi aşağıdadır.

7. Madde: Anlaşık Devletleri, güvenliklerini tehdit edici bir durumda, herhangi bir strateji noktasını, işgal hakkına sahip olacaktır.

24. Madde: Vilayet-i Sitte'de karışıklık çıktığında, bu illerin herhangi bir bölümünün ele geçirilmesi hakkı Anlaşık devletlerinindir.

27 Mayıs 1915 Tarihindeki Geçici Göç ve Yerleştirme Yasası

Osmanlı Devleti, 1. Dünya Savaşı'na katılınca, Ermenilerin bağımsız devlet kurma yolunda ki özlemleri tekrar uyanmıştır. Balkan ülkeleri karşısında çabuk çözülüveren Türk Ordularının, Rus, İngiliz, Fransız orduları karşısında hiç tutunamayacağı ve savaş sonucunun kısa sürede alınacağı hesap edilmişti.

10 Ocak 1915 tarihinde, Türk Ordusu, Ruslar önünde Sarıkamış bozgununu yaşarken, ertesi ay, İtilaf Devletleri Çanakkale'yi aşarak kolayca İstanbul'a ulaşacaklarını planlamışlardır. Ama planlanan hesap tutmadı ve Çanakkale aşılamadı, başaramadılar.

---

[38] Perinçek, 'Sovyet Kaynaklarında Taşnaksutyun Gerçeği' adlı makalesi, **Teori,** Uluslararası Yayıncılık, İstanbul Nisan 2005, s. 50–52.

[39] Arslan, **a.g.e.,** s. 32.

Osmanlı Devleti bir ölüm kalım mücadelesi verirken, kendi vatandaşları olan Ermenilerin bu davranışları, savaşın başarılması için engel oluşturuyordu. Osmanlı Devleti yöneticileri onların zararsız duruma getirilmesi gerektiği kanısına varmışlardı. Böylece Ermenilerin savaş cepheleri etkileyebilecek bölgelerden, yani özellikle Doğu Anadolu ve Mersin-İskenderun bölgesinden çıkarılarak, o günlerde Osmanlı bölgesi içerisinde olan Irak ve Suriye'nin içlerine yerleştirilmelerine karar verilmiştir. 27 Mayıs 1915 tarihinde, Osmanlı Hükümeti *'Geçici Göç ve Yerleştirme hakkında Geçici Bir Yasaya Ait Kanun Hükmünde Kararname'* yayınlanmıştır. Çıkarılan bu geçici yasanın adı, *'Savaş Süresince Hükümet'in Uygulamalarına Karşı Gelenler İçin, Askeri Makamlarca Uygulanacak Kanundur.'*

Geçici Göç ve Yerleştirme Yasası, Uygulaması

24 Nisan 1915 tarihinde, yürürlüğe konulan geçici göç yasasıyla, öncelikle Osmanlı Hükümeti'ne karşı gelen ve düşmanla işbirliği yapan Ermenilerin kimliklerinin saptanmasına başlanmıştır. Bu yasayla, savaş alanından uzaklaştırılması planlanan Ermenilerin, Suriye, Halep, Şam ve Filistin gibi Osmanlının savaş dışı bölgelerinde yerleşimi öngörülmüştür. Göç ettirilecek yaklaşık 800 bin Ermeni için dört göç bölgesi saptanmıştır.[40]

Tehcir Konusunda Yabancıların Yorumu

Alman subayı **Felix Guse**, 1925 yılında Berlin'de yayınlanan *'Wissen und Wehr'* adlı dergide şunları yazmıştır

"Osmanlı İmparatorluğu bu tehdit karşısında ne yapılabilirdi?" sorusuna; **Guse** şöyle cevap vermiştir:

"Bu önemli olayda, Ermenilerin, düşmanca davranışlardan vazgeçerek, soyluluk gösterip göstermeyeceklerini araştırmak, savaşmakta olan Türk ordusundan beklenmesi fazlaca iyimserlik olurdu. Türkiye'nin bulduğu çözüm şuydu; Ermeniler, Türkiye'yi boşaltacaklardı. Kendilerini savunmak zorunda olan Türklerin, başka bir çözüm yolu bulmaları pek de olanaklı görünmüyordu ve bu konuda söylenecek başka bir şey de yoktu."[41]

ABD'li Ermeni Tarihçi Prof. Dr. Hovannisia'nın o günlere ait şu demecini okuyalım:

---

[40] Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1999, s. 97.

[41] Perinçek, 'Sovyet Kaynaklarında Taşnaksutyun Gerçeği' adlı makalesi, **Teori,** Uluslararası Yayıncılık, İstanbul Nisan 2005, s. 56.

"Ermeni paralı askerleri, Türkleri bütün Van bölgesinde kovmak için örgütlenmişti. Amaç, Rus ordusunun Bitlis'e girmesine olanak sağlamaktı. Bu durumda Türklerin yapacağı iş, Ermenileri sınırdan uzak yerlere göç ettirmekti."[42]

Her 24 Nisan geldiğinde, Ermeni diasporasının; "Türkler, Ermeni Soykırımı" yaptılar, diye kulis yaptığını ve 2015 yılında da büyük hazırlıkları olduklarını biliyoruz. Gerçekten de 24 Nisan 1915 tarihinde ne oldu? O tarihte, Osmanlı Hükümeti'nce 2345 Ermeni liderini ve ihtilalcisini Anadolu'da olaylara karıştıkları nedeniyle tutuklanmıştır. Aynı gün, iletişim araçları yeterli olmamasına rağmen, Bütün Ermeniler Katagigosu olan Başpiskopos **Kevork,** Amerika Devletleri Birleşik Başkanı'na Türklerin '*Ermeni katliamı'* yaptığını duyurmuştur.

'Soykırım' kavramı

'*Soykırım'* kavramını, devletler hukukuna 11 Aralık 1946 tarihinde girmiş ve 12 Ocak 1951'de yürürlüğe girmiştir. '*Soykırım Sözleşmesi'*ni, Türkiye 1950 tarihinde imzalarken; İngiltere 1970'te, ABD 1989'da, Ermenistan ise 1991 yılında kabul etmişlerdir.

Türkiye'nin, soykırım yaptığı iddia edilen Ermenilerin ülkesi Ermenistan'dan 41 yıl, destekçileri İngiltere'den 20 yıl, ABD'den 39 yıl önce neden *'Soykırım Sözleşmesi'*ni imzaladığını iyi düşünmemiz gerekiyor?

Prof. Dr**.** Justin Mc Carthy, Yeditepe Üniversitesi'nde *'Ermeni Soykırımı İddialarında Gerçek Nedir?*' konulu konferansında şunları söylemiştir:

"Bugün Ermenistan olarak bilinen yerin büyük çoğunluğu, Rusya'nın bu bölgeyi işgali öncesinde Türklere aitti. Ermeniler, Güney Kafkasya'nın hiçbir yerinde çoğunluk olmamıştır. Türk-Rus savaşlarında, Ermeniler, Ruslara katılmış ve Türkiye'ye karşı düşmanla işbirliği yapmışlardır.

Ruslar, geri çekilirken beraberinde Ermenileri de götürmüşlerdir. Ve sonradan bunları Türklerin topraklarına tekrar yerleştirmişlerdir. Ölümleri, öldürmeleri başlatan Ermenilerdir. Türkler Ermenilere saldırmadılar. Ermeniler Türklere saldırdılar. Türkler Ermenilerin saldırılarına cevap verdi. Kan dökülmesini Türkler başlatmadı."

Karşılıklı mücadele sırasında hem masum Türklerin, hem de masum Ermenilerin zarar gördüğünü hatırlatan Prof. Dr. **Mc Carthy:**

"Bu savaşı başlatan Ermenilerin başkaldırılarıdır. Suç onların suçudur" diye konuşmuştur. [43]

24 Mart 2005 günü TBMM'nde konuşan ABD Louisville Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Justin Mc Carthy'dir. Otuz sayfayı bulan konuşmasından aldığım özet aşağıdadır:

"…Ermeni milliyetçilerinin planları yüz yıldır hiç değişmedi. Doğu Anadolu'da ve Güney Kafkaslarda tek bir Ermenistan kurmak istiyorlardı. Ermeni milliyetçileri planlarını net bir şekilde ortaya koydular. Öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti bir Ermeni soykırımı yaptığını kabul edecek ve özür dileyecek. İkinci olarak, Türkler tazminat ödeyecekler. Üçüncü olarak, bir Ermeni devleti kurulacak. Ermeni milliyetçileri

---

[42] Mürsel Köse, **İşgalden Kurtuluşa,** Kuban Yayıncılık, Ankara 2003, s. 134.
[43] Prof. Dr. Justin Mc Carthy ile yapılan röportaj, **Hürriyet,** 22 Mart 2001.

kuracakları Ermeni devletinin sınırları hakkında da çok kararlıdırlar. Burada gördüğünüz bu harita, Taşnak Partisinin ve Ermeni Cumhuriyeti'nin programını kendisine temel alıyordur.

...Ermenilerin savlarını çok iyi bir şekilde anlamamız gerekir. Onların bu tezleri, tarihe dayanmıyordu. Çünkü Ermeniler 900 yılı aşkın bir sürede Doğu Anadolu'yu yönetmiş değillerdir. Tezleri kültüre de dayanmıyor. Çünkü Ermeni ayaklanmacılar ve Ruslar, Türk ve Ermeni barışını bozana kadar, bu iki toplum aynı kültürü paylaşmaktaydı. Ermeniler, Osmanlı sistemine gayet iyi uyum sağlamışlardı. Bu dürüstlüğün bedeli ne olursa olsun, ben Türklerin dürüst olduğuna inanıyorum. Türklerin kendi tarihleri hakkında yalan söylemeyeceklerini biliyorum. Ben, Türklerin, atalarının katil olduğunu hiçbir zaman söylemeyeceklerini biliyorum. Ben, Türklere inanıyorum."[44]

Ermenistan'ın ilk Başbakanı olan Ovanes Kaçaznuni

Taşnak lideri ve Ermenistan'ın 1918–1920 tarihleri arasında ilk Başbakanı olan Ovanes Kaçaznuni, Ermeni gerçeğinin yanlışlarını o yıllarda görmüştür. *'Büyük Ermenistan'* hayalinin gerçekçi olmadığını saptayan bu lider, Kaçaznuni'nin tehcir konusundaki tespiti çok ilginçtir, okuyalım:

"1915 yaz ve sonbahar döneminde, Türkiye Ermenileri zorunlu tehcire tabi tutuldu, kitlesel sürgünler ve baskınlar gerçekleştirildi. Bütün bunlar, Ermeni sorununa ölümcül bir darbe vurdu.

Tarihsel Ermenistan'ın, bize devreden gelenekleri ve Avrupa diplomasisinin vaatleri doğrultusunda, bağımsızlığımızın temelini oluşturması gereken bölgeler boşaltıldı; Ermeni illeri, Ermenisiz kaldı.

Türkler ne yaptıklarını biliyorlardı ve bugün pişmanlık duymalarını gerektirecek bir konu bulunmamaktadır. Sonradan da anlaşılacağı üzere, Türkiye'de Ermeni meselesinin temelli çözümü açısından bu yöntem, en keskin ve en uygun bir yöntemdi."[45]

Kaçaznuni'nin yaptığı bu gerçekçi saptamalar bazılarını şaşırtmaktadır. Oysa yenilgi sonrasında Ermeni devlet adamları ve tarihçilerinin birçoğu da aynı değerlendirmeleri yapmaktadır. 1921 sonrası, Ermeni aydınları için yoğun bir özeleştiri dönemidir. Gerçeklere ulaşılmasında kuşkusuz Ermenistan'da kurulan Bolşevik yönetiminin de önemli etkisi var. Emperyalizme karşı konumlanmak, Ermeni aydınlarını ister istemez gerçeklerle buluşturmakta ve Lenin-Atatürk ittifakının mevzilerine çekmektedir.

Bu nedenle özellikle 1921 sonrasına ait Ermeni ve Taşnak belgeleri, Kaçaznuni'nin görüşlerini doğrulamaktadır. Rus devlet arşivlerinde bulunan Taşnak belgeleri, soykırım yalanını aynı Kaçaznuni gibi çarpıcı bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Bizzat Taşnak kaynakları, Çarlık Rusya'sı ve Batı emperyalizmi tarafından Türkiye'ye karşı nasıl kullanıldıklarını, işgal sırasındaki Ermeni mezalimini ve Türk ordusunun buna karşı verdiği haklı savaşı zengin belgelerle ortaya koymaktadır.[46]

---

[44] ABD Louisville Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. **Justin Mc Carthy**'nin 24 Mart 2005 günü TBMM'nde yaptığı konuşma TBMM'nin web sitesinden alınmıştır.

[45] Ovanes Kaçaznuni, **Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok,** Kaynak Yayınları, İstanbul 2005, s. 32–33.

[46] Kaçaznuni, a.g.e., s. 9–10.

Anadolu'da Nüfus Sayımı

Osmanlı İmparatorluğu'nda modern anlamda hiçbir zaman nüfus sayımı yapılmadığı ileri sürülerek, Babıâli'nin verdiği rakamların daima yanlış ve uydurma olduğu senelerce iddia edilmiştir.

Gerçekte durum hiç de böyle değildir. 1886 yılında, Padişah Abdülhamit yeni Amerikan elçisini kabul ettiğinde, elçi kendisine Amerika'da yapılan son nüfus sayımından ve bunun faydalarından bahsetmiştir. Konuya ilgi gösteren Padişah, bu amaçla Türkiye'de bir teşkilat kurulmasına yardımcı olup olmayacağını sormuş ve elçinin verdiği olumlu cevap üzerine, modern bir sayım için gerekli hazırlıklar yapılmıştır. 1893 yılında sonuçları açıklanan sayımdan sonra, herkese bir nüfus kâğıdı verilmiştir. Sayımdan sonra, nüfus kâğıdı olmadan hiçbir iş yapılamaz hale geldiğinden, bu sayımın sağlıklı olduğu kabul edilmiştir. Bununla beraber yapılan sayım bugünkü gibi herkesin evde oturmaya mecbur ederek, ev ev dolaşarak yapılmış değil, her evden aile reisine sorularak evde yaşayan her şahıs için bir fiş doldurmak suretiyle gerçekleşmiştir. Bu fişler doldurulurken muhtarlar da hazır bulunmuştur.

Burada önemle bilinmesinde fayda olan bir konu da, sayım sonuçlarını yayınlayan İstatistik Genel Müdürlüğü'nün ilk başkanı Fethi Franko isimli bir Musevi'dir. 1892 yılında kurulan bu kurumun ikinci başkanı Migırdıç Şinabyan ise 1897–1903 tarihleri arasında bu görevde kalmıştır. Sonra yerini Robert isimli bir Amerikalıya bırakmış, o da 1908'e kadar bu görevi yerine getirmiştir.[47]

Batılı kaynaklar ise, Türkiye'deki Ermeni nüfusunu; 1.300.000–1.500.000 arasında değişen rakamlarla vermektedir. Yukarıdaki istatistikler incelendiğinde, Anadolu'nun nüfusu hakkında yapılan on iki ayrı tahmin arasında bir benzerlik olduğu görülecektir. Bu durumda, 1914 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni nüfusun yaklaşık 1.300.000 olabileceğini kabul edebiliriz.[48]

ABD'nin Ermeni Manda Talebinin Yerinde İncelemesi

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan, Mondros Mütarekesi'nden sonra, İtilaf Devletleri birer birer İstanbul'a *'Yüksek Komiser'* atamışlardır. 12 Ağustos 1919 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri Amiral Mark L. Bristol'u İstanbul'a temsilci olarak atamıştır. Amiral Bristol, olayları yerinde incelemesi için, General James G. Harbord'ı seçmiştir.[49]

Sivas Kongresi ve General Harbord'ın Mustafa Kemal Paşa ile Tanışması

Gnl. Harbord'ın başında bulunduğu ekip Kafkasya ve Anadolu'da geçirdiği 30 gün içinde; Türk, Ermeni, Yunan, Tatar, Gürcü, Rus, İranlı, Yahudi, Arap, İngiliz, Fransız ve gittikleri yerlerde yerleşmiş olan Amerikalılarla görüşmüşlerdir. Bu ekibinin

---

[47] Gürün, **a.g.e.,** s. 135-136.
[48] Gürün, **a.g.e.,** s. 139.
[49] Nurşen Mazıcı, **ABD'nin Güney Kafkasya Politikası Olarak, Ermenistan sorunu 1919–1921,** Pozitif Yayınları, İstanbul 2005, s. 54.

en ilginç buluşması, 20 Eylül 1919 günü, Sivas'ta Temsilciler Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile olmuştur.[50]

Gnl. Harbord, Mustafa Kemal Paşa'ya:

"Anadolu'daki bu çabanızın başarısız olması halinde, ne yapmayı düşünüyorsunuz" diye sormuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın yanıtı şöyle olmuştur:

"Bir millet varlığını korumak ve bağımsızlığını sağlamak için akla gelebilecek her türlü girişimi ve özveriyi gösterdikten sonra, başarılı olur. Ya başarılı olamazsa demek, o milletin ölmüş olduğuna baştan kabullenmek demektir. Dolayısıyla, millet yaşadıkça ve özveriyle girişimlerini sürdürdükçe başarısızlık söz konusu olamaz."[51]

Gnl. Harbord, Mustafa Kemal Paşa'dan aralarında yaptıkları konuşmaların ayrıntılarını içeren bir rapor istemiştir. Kurtuluş Savaşı'nın fikir ve eylemlerini de ayrıntılı bir şekilde anlatan 24 Eylül 1919 tarihli aşağıdaki rapor, Gnl. Harbord'a Samsun'da verilmiştir:

General James G. Harbord'ın Hazırladığı Rapor

Gnl. **Harbord**'ın, İstanbul'da başlayan inceleme gezisi, 30 gün sonra yine İstanbul'da sona ermiştir. 16 Ekim 1919 tarihinde Gnl. **Harbord**'ın Başkan **Wilson**'a sunduğu *'Ermeni mandaterliği'* konusundaki hazırladığı raporunda; 13 madde *'Olumsuz nedenlere'* yer verilmiştir. Gnl. **Harbord,** raporunda tespitlerine şöyle devam etmiştir:

"Ermeniler, Türklerle aynı manda altına konulursa 'komşu', Doğu Anadolu'da ayrı bir Ermenistan kurulduğunda ise, 'rakip' olacaklardır. Bu son durum gerçekleşmez ise, sınır olaylarının önü alınamayacaktır. Ancak tek bir mandaterliğin egemenliğinde bu tip sorunların ortadan kalkabilecektir."

Raporda, Ermenileri savunmak ve himaye etmek için bir tabloya yer verilmiştir. Tabloda mandaterlik için, 200.000 kişilik bir Amerikan Ordusu'na ve 5 yılda 756.014.000 Amerikan dolarına gereksinim olduğu belirtilmiştir*."*[52]

1 Haziran 1920 günü, ABD Senatosu'nda Senatör **Lodge**'nin '*Manda yönetimini ret'* önerisi görüşülmüştür. ABD Senatosu'nda, *'Ermenistan'ın ABD'ce manda yönetimine alınması ve bölgeye asker gönderilmesi'* önerisi; 23'ü kabul, 21 çekimser olmak üzere 52 oyla ret edilmiştir.

ABD Senatosu'nda alınan kararın metni şöyle bitiyordu:

"Başkanın 24 Mayıs 1920 tarihli mesajıyla sunduğu Ermenistan Mandaterliği'nin Yürütme Organınca kabulün; Kongre, ret eder. Kongrenin kararı reddinden önce, Meclis tarafından hiçbir işleme geçilmemiştir."[53]

---

[50] Haluk Selvi, **'Milli Mücadelede Erzurum',** Atatürk Araştırma Merkezi 2000, s. 210.
[51] Seçil Akgün, **General Harbord'ın Anadolu Gezisi ve Raporu,** Kervan Kitapçılık, İstanbul 1981, s. 112.
[52] Akgün, **a.g.e.**, s. 133-145.
[53] Akgün, **a.g.e.**, s. 158.

24 Nisan 1915 günü, Osmanlı Devleti tarafından 2345 Ermeni liderinin tutuklanmasını *'kara gün'* ve *'Ermeni Soykırımı'* günü olarak kabul eden Ermeniler, ABD Senato'sunda, Mandaterlik istemlerinin ret edilişi olan 1 Haziran 1920 tarihini unuturlar. Ya da unutmuş görünerek, sonu gelmeyen isteklerine devam ederler.

İngilizlerin 1919–1922 Tarihleri Arasındaki Ermeniler Hakkındaki Düşünceleri

İngilizlerin, Türklere karşı ne kadar nefret ettiğini bir kez daha anımsatarak konumuza başlayayım. 12 Ocak 1919 tarihinde, İngilizlerin Karadeniz Orduları Başkomutanı General Sir **George F. Milne**, Türkleri ne kadar sevdiğini şöyle ifade ediyordu:

"Türk'e çok sert bir ders vermek gerekir."[54]

4 Mart 1920 tarihinde, Tiflis'teki İngiliz temsilcisinin, İngiliz Dışişleri Bakanı'na gönderdiği raporunda şöyle yazmak zorunda kalmıştır:

"Hiç duraksamadan diyebilirim ki, Müslümanların can ve mallarını Taşnakçı bir Ermeni Hükümeti'ne emanet etmek, insanlık açısından bence olanaksızdır. Ermenilerin Müslüman yönetimi altında daha güvenceli olacaklarına, fakat Müslümanların Taşnak Ermeni yönetimi altında asla güvende olmayacaklarına inanıyorum."[55]

11 Mart 1920 günü, **Vikond Bryce**, Lordlar Kamara'sında Türkler tarafından Ermenilerin katliama uğradıklarını gündeme getirmiştir. Lord **Curzon'**un, **Bryce**'a verdiği yanıt şöyleydi:

---

[54] Turgut Özbay, **Lozan Sevr Karar Ver!,** Tanı Yayın, Ankara 2005, s. 45.
[55] Abdurrahman Çaycı, **Türk–Ermeni İlişkilerinde Gerçekler,** Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000, s. 82.

"Dünyanın bu bölgesinde Ermeniler, hatta son haftalarda da bazı kimselerin sandığı gibi 'masum kuzucuklar' olarak davranmışlardır. Şu anda elimde, onlar tarafından son derece vahşi ve kana susamış bir şekilde işlenmiş saldırılara ilişkin bir sürü rapor vardır. Kuzey Ermenistan'daki Ermenilerin, ne katliam, hatta ne de saldırı tehlikesinde olduklarına inanmıyorum."[56]

Lord Curzon'un Sir **F. De Robeck**'e 12 Nisan 1920 tarihli gizli talimatı ise:

"…Ermenilerin kendilerini Türklere karşı savunmaları için derhal Batum üzerinden silah gönderilecektir."[57]

İngiliz Yüzbaşı **Charles Norman'**ın, kendi hükümetine yazdığı raporunda:

"Türk-Ermeni çatışmasına ait gerçekleri öğrenmenin artık zamanı geldi. Şimdiye kadar, karışıklıkları sadece Ermenilerin anlattığı ve İngiliz dostlarının heyecan çığlıklarıyla süslendiği şekilleriyle duyduk. Henüz, Osmanlıların savunmasını dinlemedik. Katliam, yağma ve kadınlara tecavüz hikâyelerini bıkıncaya kadar duyduk; fakat bunların hiçbiri bir tek Avrupalı görgü şahidi tarafından kanıtlanmamıştı" demiştir.[58]

İngiliz gazetecilerin Ermeniler tarafından kandırıldığını belirten Yüzbaşı Norman, şöyle ilave eder:

"*Çünkü İngiliz gazetelerinin Ermeni kadınlarının onursuz yaşamaktansa, önce kendi çocuklarını sonra da kendilerini Sasun Dağları'nda uçuruma atmayı yeğledikleri haberleri gerçek değil, efsaneleşmiş yalanlardır."*

Ermenilerin ölü sayısı hakkında verdikleri rakamların da çok abartıldığını ifade eden Yüzbaşı Norman**,** şunları ilave eder:

"*Onlar, her şeyi, ölü sayılarını arttırdıkları gibi, abartırlar."*[59]

1919 yılının Mart ayında, Sevr Antlaşması'nın imzalanmasından önce, **Lloyd George** şu konuşmayı yapmıştır:

"Ermeniler, yardım edilebilecek niteliği yitirmiştir. Artık kendi başlarının çaresine bakmaları gerekmektedir. Ermenistan Cumhuriyeti'nin geleceği, doğrudan doğruya Ermenilerin kendilerinin özgürlüklerini savunmaya hazır olup olmadıklarına bağlıdır. Eğer isteseler, kırk bin kişilik bir ordu toplayabilirler ve Büyük Britanya veya İtilaf Devletleri'nden biri, onlara silah yönünden yardımcı olabilir. Durmadan diğer ülkelerin sırtına yük olacak, çağrılar gönderecek yerde, bırakalım kendi kendilerini savunsunlar."[60]

11 Aralık 1919 tarihinde yapılan bir toplantıda, Fransız Başbakanı **Clemenceau** ile İngiliz Başbakanı **Lloyd George** Ermeni konusunu görüşmüşlerdir. **Lloyd George**, toplantıda Ermeniler hakkında düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

"Ermeniler bir arada bulunmak için çok tehlikeli insanlardır. Çok masraflı olmalarına rağmen doyumsuzlardır."

---

[56] Abdurrahman Çaycı, **Türk–Ermeni İlişkilerinde Gerçekler,** Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2000, s. 82.
[57] Süleyman Kocabaş, **Ermeni Meselesi Nedir? Ne Değildir?,** Vatan Yayınları, Kayseri 2004, s. 130.
[58] Yusuf Halaçoğlu, **Sürgün mü, Soykırım mı?,** ATO Yayınları, Ankara 2005, s. 46.
[59] Samuel A. Weems, **a.g.e.,** s. 69.
[60] Koloğlu**, a.g.m.,** s. 38.

29 Nisan 1920 tarihinde ise, **Lloyd George**, Avam Kamarası'nda şu konuşmayı yapmıştır:

"Ermenistan için bir takım araziyi ele geçirecek dünyada hiçbir hükümet yoktur. Ermeni delegelerimize göre, Ermeni kuvveti ancak kendi cumhuriyetlerini savunabilirler. Ama askeri gelenekten yoksun Ermenilerin, Türklerin elinden toprak almalarını ümit etmek boşunadır."[61]

Fransa'nın 1919–1922 Tarihleri Arasındaki Ermeniler Hakkındaki Düşünceleri

Fransa, her zaman ezilmiş milletlerin koruyucusu ve kurtarıcısı gibi bir rolü kendine biçmiştir. Türkiye'de bu rol için, suni olarak kendileri tarafından yaratılmış olan Ermeni sorununu seçmişlerdir. Fransa, uzun zaman bu rolünü fiili olarak kendi emperyalist politikasını uygun olarak sürdürse de, günümüzde bu konudaki uğraşlarını protesto etmekten daha ileri gidememiştir.

Ermenilerin baş kışkırtıcısı olan Fransa'nın basını Ermeni konusundaki son gelişmeler için bakalım ne yazıyordu? 1 Aralık 1920 tarihli, *'Lé Temps*' gazetesinde:

"Sevr Antlaşması'nı hazırlayanlar neye benziyor biliyor musunuz? Tavşanını unutmuş olan ve şapkasından hiçbir şey çıkaramayan sihirbaza" diye yazıyordu.[62]

10 Kasım 1920 tarihli aynı gazetede şunlara yer verilmektedir:

"Şimdi, Batı'lı büyük devletlerin yaptıkları hataları kabul etmemeleri nedeniyle, özgürlükleri tanınan Kafkasya'nın küçük halkları bu hataları ödüyorlar."

12- 13 Kasım 1920 tarihli aynı gazetede ise:

"İtilaf Devletleri'nin elinde şimdi hayali bir antlaşma vardır. İtilaf Devletleri bu işin çözümü için Doğu'da kendilerine ortak ettikleri küçük milletler, Ermenilerin şahsında bunun cezasını ödüyorlar" denilmektedir.[63]

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1919–1922 Tarihleri Arasında Ermeniler Hakkındaki Düşünceleri

Amerika Birleşik Devletleri, İngilizlerin Sevr'i isteyen ve imzalayan kendileri değillermiş gibi davranmalarından çok rahatsız olmuşlardır. Bu konudaki ABD tepkisi, Ortadoğu'yu gezen Amerikan Soruşturma Komisyonu ve Amerikan-Asya Birliği aracılığıyla şöyle gösterilmiştir:

"Amerika'nın kaçındığı, geri kalmış halklara karşı sorumluluk almaktan değildir. Tedavi edilemez emperyalizmin akıl almaz karmakarışık oyunlarına gelmekten kaçınıyoruz. Ermenilerin yardım çağrıları, Büyük Britanya'nın emelleri için Ortadoğu'nun doğal sınırları Kafkas dağlarını elde tutmak şeklinde düzenlettirilmiştir. İngilizler hiçbir çıkarları olmasaydı, oralarda bulunmazlardı."[64]

ABD'nin İngilizlerden duyduğu rahatsızlığı, emperyalist oyun olarak nitelendirmesi çok ilginçtir. Günümüzde ise, emperyalizmin baş temsilcisi ABD'dir, çünkü bu konuda lider ülke olan İngilizlerden çok şeyler öğrenmiştir.

---

[61] Ali Eşref Uzundere, **İnsanlık Suçu; Iğdır ve Çevresinde Ermenilerin Türk Kırımı,** T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 2002, s. 30.
[62] Koloğlu**, a.g.m.,** s. 37.
[63] Koloğlu**, a.g.m.,** s. 38.
[64] Koloğlu**, a.g.m.,** s. 38.

8 Haziran 1915 tarihinde, Amerika'da yayınlanan Ermeni *'Arzk'* gazetesine ABD Başkanı Roosevelt'in yaptığı açıklama şöyleydi:

"...Ben, bağımsız bir Ermenistan görmek isteğindeyim. Amerika'daki vatandaşlarınıza söyleyin, Ermeniler hürriyeti başkalarından beklemesinler. Hürriyetlerini kendi kendilerine elde edeceklerdir. Ermenilerin silah kullanma eğitimiyle uğraşmalarını öneririz."[65]

21 Kasım 1920 tarihli '*The New York Times'*, ABD Hükümetinin geç kalışıyla şöyle alay ediyordu:

"Başkan Wilson, en sonunda, İtilaf Devletleri'nin saptamış olduğu, Ermenistan sınırlarını ilana hazırdır. Ama bu arada da, Ermenistan var olmaktan çıktı."[66]

Cumhuriyetçi Parti, Başkan Wilson'un Ermeni konusundaki çabalarını yetersiz buluyordu. Cumhuriyetçi Parti'nin Ermeni konusundaki görüşlerini, 26 Haziran 1920 tarihli *'Lé Temps'* gazetesi şöyle yazıyordu:

"Ermeni halkı ile kalbimizin içinden sempatileşiyoruz ve gücümüz yettiğince kendilerine yardıma hazırız." Ancak, bu sözlerin arkasında küçücük bir ek vardı:

"Ama himayemize almaya, manda yönetimi kurmaya karşıyız."[67]

'*NewYork Herald'* gazetesinin Anadolu'ya gönderdiği özel muhabir George H. Hepwort'tur. Hepwort, bölgede yaptığı inceleme gezisi sonunda, 40 sayfalık rapor hazırlamıştır. Raporda şu ifadelere yer vermiştir:

"Amerikan kamuoyunun genel görüşü ki, daha önceleri bu görüşü ben de paylaşıyordum; Türklerin, sebepsiz ve kışkırtma söz konusu değilken hareket ettikleri şeklindedir. Şimdi inanıyorum ki, Türkler Ermenilerin yaptıkları şekilde davransalardı, yeryüzünde bir tek Ermeni bırakmazlardı…"[68]

1919–1922 yılları arasında emperyalist ülkeler karşısında Anadolu'da verilen bağımsızlık mücadelesi, tüm ezilmiş ve esir ülkelere örnek olurken, emperyalist ülkeleri kızdırmıştı. XIX. yüzyılın başından bugüne, ABD, Türkiye'ye bakış açısında ve Ermeni konusunda hiç değişmemiştir.

Lenin ve Stalin'in Türk-Ermeni ve Çarlık Rusya Konusundaki Görüşleri

20 Kasım 1917 tarihinde, Lenin imzasıyla yayımlanan *'Rusya'nın ve Doğu'nun Bütün Müslüman Emekçilerine*' başlıklı Sovyet Hükümeti'nin bildirisinde şöyle denilmektedir:

"Türkiye'nin parçalanmasına ve Ermenistan'ın elinden alınmasına ilişkin anlaşmanın yırtılarak yok edildiği."[69]

Lenin, *'Emperyalizm'* adlı kitabında Çarlık Rusya'sı için:

"Ermenilerin, Türk bölgelerinde kargaşalık çıkarmak için ajan olarak kullanıldığı" notunu düşmüştür. Lenin, aynı kitapta, Quadfliefg'in *'1774'ten 1914'e Rus Yayılma Politikası'* başlıklı kitaptan şu alıntıyı yapmıştır:

---

[65] İsmet Binark, **Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Türklere Yaptıkları Mezalim,** ATO Yayını, Ankara 2001, s. 48.
[66] Koloğlu**, a.g.m.,** s. 37.
[67] Koloğlu**, a.g.m.,** s. 38.
[68] Ferit Erden Boray, **Beyaz Ölüm Türkler ve Ermeniler,** Kum Saati Yayınları, İstanbul 2003, s. 96.
[69] Perinçek, **a.g.g.,** 12 Nisan 2005.

"*Kısa süre önce, Rusya, eski kargaşa politikasına geri döndü, yani Ermenileri Türk bölgelerinde kargaşa çıkarmak için tekrar ajan olarak kullanıyor. İngiltere, bugünkü Türkiye'nin toprak bütünlüğü için 40 yıl garanti verdi. Bu, Ermenistan'ı karıştıran Rusya için, şu an önemlidir."*

31 Aralık 1917 günü yayımlanan, Sovyet Hükümeti Halklar Komiseri Stalin'in *'Türk Ermenistan'ı Üzerine'* başlıklı bildirisinde; Batılı emperyalistlerin, Türk Ermenistan'ında oynadıkları oyunları ve Ermenileri nasıl kullandıklarını şöyle sergiliyordu:

"Sovyetler Birliği, ilan ettiği ilkeli tutumunu herhangi bir zorluk çıkarmadan uygulamaya koymuştur."

16 Mart 1921 günlü *'Pravda'* gazetesinde yayımlanan Stalin'in başka bir yazısında ise:

"Taşnak iktidarının İtilaf Devletleri'nin ajanı olduğu" belirtilmiştir.[70]

Birinci Dünya Savaşı Sırasında Dünya Basınında Ermenistan

Marsilya'da yaşayan Türkiye Ermenileri 5 Ağustos 1914 tarihinde büyük bir toplantı yaparak bir bildiri yayınlamışlardır. **Turabian Aram** imzasıyla çeşitli gazetelerde yayımlanan bu beyannameden birkaç cümle aktarıyorum:

"Moskova orduları saflarında bulunan Rus Ermenileri, kardeşlerimizin cesetleri üstünde yapılan kışkırtmanın intikamını almak için görevini yapacaklardır. Biz, Türk egemenliğindeki Ermenilere gelince, hiçbir Ermeni'nin silahı, ikinci vatanımız olan Fransa'ya ve onun dostlarına çevrilmemelidir."[71]

'*Horizon*' gazetesinin 31 Ekim 1914 tarihli 243. sayısında; Ermeniler savaşta aktif olarak yer almaya çağrılırken, Çarlık Rusya'sının zaferinin Ermenilerin de zaferi olacağı belirtilmektedir.

30 Kasım 1914 tarihinde, Tiflis Ermeni Milli Bürosu'nun *'Horizon*' gazetesindeki yazısında, Çar **II. Nicola**'ya hitap eden bildiri şöyledir:

"Dünyanın dört yanından akın eden Ermeniler, Rus Ordusu'nun şanlı saflarına katılmaya ve kanlarını Rus zaferi için akıtmaya hazırdırlar. Rus bayrağı, Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nda özgürce dalgalansın. Sayın Majesteleri, sizin istemlerinizle, Türk boyunduruğunda kalan halklar, özgürlüklerine kavuşsunlar. Hıristiyan inançlarından dolayı acı çekmiş olan Türkiye'nin Ermeni halkı, Rus koruması altında, yeni ve özgür bir yaşama kavuşsunlar."[72]

24 Mayıs 1915 tarihinde, Amerika'da çıkan Ermeni gazetesi *'Goncak'*ta yazdıkları tam bir Türk katliamıydı. Gazetede, ne yazık ki Ermeniler şunlarla övünmüşlerdir:

"Van'da, 1500 Türk'ten başka kimse bırakmadık."

---

[70] Perinçek, a.g.g., 12 Nisan 2005.
[71] Gürün, **a.g.e.,** s. 284–285.
[72] Şükrü Elekdağ'ın 'Tarihsel Gerçekler Işığında Ermeni Soykırım Savı' adlı makalesi, **Cumhuriyet,** 25.04.2005, sayı. 3.

Çok geçmeden Van'da kalan bu Türkleri de öldürmüşlerdir. Olaylar yaşanmadan önce, Van ve havalisinde 270.000 Türk nüfusu bulunduğunu unutmayalım.[73]

Ermeni Tarihçilerinin Kaleminden Türk-Ermeni Sorunu

Macar asıllı olan Ermeni Tarihçi Adriyan, Ermenileri öldürdüğü iddia edilen Türkler için şunları anlatmıştır:

"*500 yıl egemenliği altında rahat yaşadığımız Osmanlı Türkleri, bizlere hayat hakkı tanımamış olsalardı ve hatta batılı ülkelerin anlattıkları gibi günde yalnızca bir Hıristiyan öldürülmüş olsa, bugün bu topraklarda yaşamış olan Yunan, Sırp, Ermeni, Yahudi hatta Bulgar halklarından bahsetmek, varlıklarını görmek hiç de mümkün olmazdı."*[74]

Ermeni Tarihçi Leo-Arakel Babakhanan'ın '*Mazi'* adlı kitabındaki Ermeni ayaklanmalarıyla ilgili saptamalarına bir göz atalım:

"...Muş'ta ova köylerinde 7 bin Ermeni silahlanmıştı. Türk Ordusundaki askerlik görevinden silahlarıyla birlikte kaçmış olan bu çeteler, Muş Ovası'nda çeşitli köylere dağıtılmışlardı.

Sason, ne asker vermiş, ne de başka bir şey. Hatta bu maksatla gönderilmiş olan Türk memurlarını da öldürmüşlerdi. Rus Ordusu yaklaşınca, Muş çevresinde hazır bekleyen Ermeni gençleri ayaklanmak için fırsat kolluyorlardı.

Şimdi durum apaçık ortadadır. Bir tarafta kendi halinde Türk Milleti, diğer tarafta ise sakin Ermeni halkı vardı. Taşnaklar ise, Rus süngülerine güvenerek başkaldırıda bulunuyorlardı."[75]

Bu verilen hakları kullanmayıp, az gören Ermeniler, 800 yıl beraber oldukları, kendilerine yaşama hakkı ve özgürlük veren Türklere karşı geri dönülmez ihanetler yapmıştır.

Tehcir Suçlularının Yargısız İnfazı ve Malta'ya Sürülmeleri

Ermenilerin, Türkler katliam yapıyor yakınmasına ilk yanıt, İngiltere'den gelmiştir. 13 Kasım 1918 tarihinde, İngilizler İstanbul'a donanma göndermiş ve Osmanlı'ya gözdağı vererek işgal etmeye hazır olduklarını göstermişlerdir. Mondros Antlaşması gereğince yapılan bu hazırlığın ana amacı, Anadolu'nun bölüşülmesinde, İngilizlerin erken davranarak, aslan payı kapmak istemesiydi.

Zorunlu göç sırasında çıktığı iddia edilen olayları araştırmak için, Osmanlı Hükümeti 1917 yılında bir soruşturma komisyonu kurmuştur. İngiliz yanlısı hükümetin kurduğu bu komisyonun asıl görevi, suçlu bulduğu kişileri düzmece mahkemelerde yargılayarak cezalanmaktı.

Bu duruşmalara bir örnek; Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in duruşmasıdır. Kemal Bey, yalancı şahitlerce suçlanarak, idama mahkûm edilmiştir. 10 Nisan 1919

---

[73] Boray, **a.g.e.,** s. 112.
[74] Ferit Erden Boray, **Beyaz Ölüm Türkler ve Ermeniler,** Kum Saati Yayınları, İstanbul 2003, s. 46–47.
[75] A. Alper Gazigiray, **Ermeni Terörünün Kaynakları,** Gözen Kitabevi, İstanbul 1982, a**.g.e.,** s. 304.

günü Ermenilerin zafer çığlıkları arasında, İstanbul'da asılan Kemal Bey, 14 Ekim 1922 tarihinde TBMM'nin çıkardığı özel bir kanunla '*Milli Şehit'* ilan edilmiştir.[76]

İngilizler, 16 Mayıs 1919 tarihinde İstanbul'u işgal ederek, yarım bıraktıkları işi tamamlamışlardır. O gün İstanbul'da İngilizlerin yaptığı Türk askeri katliamı hâlâ belleklerde tazedir. Ermenilere koruyuculuk yapan İngilizler, işe Ermeni tehciri zanlılarını tutuklattırarak başladılar. Kasım 1920 tarihinde, İngilizlerin soykırımla suçlayarak tutukladığı ve Malta'ya gönderdiği Türklerin sayısı 144'e ulaşmıştı.[77]

Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında İngilizler baskınında yakalanamayanların bir kısmı Ankara'daki meclise katılmıştır. İttihat Terakki ileri gelenleri ise, yurt dışında saklanarak, sürgün hayatı yaşamayı tercih etmişlerdir. Kuruluş amacı sürgünde

[76] Deliormanlı, **a.g.e.,** s. 243.
[77] Georges de Maleville, **1915 Osmanlı-Rus Ermeni Trajedisi**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s. 100.

yaşayan bu Türkleri bulup öldürmek olan Namses Gurubu; 15 Mart 1921 tarihinde Talat Paşa'yı Berlin'de, 5 Aralık 1921 tarihinde Said Halim Paşa'yı Roma'da, 17 Nisan 1922 tarihinde Bahaddin Şakir ve Cemal Azmi Bey'leri Berlin'de ve Cemal Paşa'yı da 22 Temmuz 1922 günü Tiflis'te öldürmüşlerdir.[78]

Tehcir Sanıklarının Duruşmaları İçin İngiliz ve ABD Dışişleri Bakanlığı Arşivlerinde Yapılan Araştırma

03 Nisan 1919 günlü İngiliz Yüksek Komiser vekili Amiral **Richard Weber'**in raporunda, Türkler için cezalandırma önerisi şöyledir:

"Türk İmparatorluğunu parçalayıp, milleti cezalandırma ile işe başlanmalıdır. Benim listemdeki yüksek görevliler ibret için yargılayarak, cezalandırılmalıdır."[79]

1 Haziran 1919 günü, İngiliz Foreigne Office, Amerika Birleşik Devleti'nden tehcir suçluları yargılayabilmek için arşivlerinde kanıt aramalarını istemiştir. Tutuklular aleyhine aranan kanıtlar için yapılan araştırmanın tam iki yıl sonrasına ait yapılan yazışmalar aşağıdadır. İngiltere'nin Washington Büyükelçisi Sir **A. Gebdes**'in, 1 Haziran 1921 tarihli '*Foreigne Office'* 371/650 sayıyla hazırladığı raporunda:

"Senatoda, Osmanlı Hükümeti'ni suçlayacak hiçbir belgeye rastlanmamıştır. Ermenilerin sunmuş oldukları belgeler, kişilerin gözlemlerine, yaşadıklarına ait değildir. Belgeler, daha çok, Ermenilerin duygularına göre şekillenmiş söylentiler halindedir ve ikinci derecededir. Onların, hiçbir hukuki değer taşımayan belge olduğu anlaşılmıştır" denilmektedir.[80]

---

[78] Uzundere, **a.g.e.,** s. 32.
[79] Turgut Özbay, **Lozan Sevr Karar Ver!,** Tanı Yayın, Ankara 2005, s. 45.
[80] Maleville, **a.g.e.,** s. 100.

İngiltere'nin ABD Büyükelçisi **R. C. Craige'**nin, İngiliz Dışişleri Bakanı **Lord Curzon**'a gönderdiği yazıda:

"Lordum, 16 Haziran 1921 tarih ve 775 sayılı yazınıza yanıt olarak, bu yazıyı yazıyorum. Ermeni katliamıyla ilgili olarak çalışma arkadaşlarımdan birinin, 12 Temmuz günü Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nı ziyaret ettiğini bildirmekten şeref duyarım. Arkadaşıma, Amerikan Konsolosluğu'nca, son savaşta Ermenistan'da yapılan katliamla ilgili raporları incelemesine izin verildi. Bunlar, Majesteleri Hükümeti'nin amaçlarına en çok yarayacak yüzlerce rapor arasından seçilmişti.

Bu belgeler içinde; yargılanmak üzere Malta'da tutuklu bulunan Türkler aleyhine kanıt olarak kullanılabilecek hiçbir şeyin bulunmadığını üzülerek arz ederim. Bu inceleme yapılan raporlarda; katliam yapıldığı tezlerine karşın, söz konusu Türklerden sadece ikisinin, Sabit Bey ve Süleyman Faik Paşa'nın adından bahsedilmektedir. Bunların hakkında yazılanlar da, yazarının şahsi kanılarından öteye gitmemekte ve yeterli suç delili olabilecek, hiçbir elle tutulur olay gösterilmemektedir.

Bu durum karşısında ve Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın raporlarında; Majesteleri Hükümeti'nin elinde halen bulunmakta olan bilgiyi doğrulamak amacıyla kullanılabilecek nitelikte hiçbir kanıta rastlanamamıştır. Korkarım ki, bu konuda yeni bir soruşturma yapmak için, Amerikan Hükümeti'ne başvurulmasında herhangi yeni bir şey elde etme umudu da yoktur. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın, yakın bir tarihte, bu durumu açıklığa kavuşturmak olanağı bulamadığından dolayı üzüntü duyuyorum" demiştir.

İngiliz Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Mr. **Edmons**'un, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı benzer bir raporda:

"Bu yazıdan anlaşıldığına göre, Malta'ya sürülenleri mahkûm ettirme şansımız hemen hemen sıfırdır. Amerikan Hükümeti'nin de, bize hiçbir delil yardımında bulunamayacağını anladık" denilmektedir.[81]

Malta Sürgünlerinin Tutsaklık Günlerinin Bitişi

İngilizlerin Malta'ya sürdükleri Türkler için, Osmanlı, İngiliz ve Amerikan arşivlerinde yapılan son derece titiz araştırmalara rağmen, zanlıları suçlayacak hiçbir belge, kanıt ve görgü tanığı bulunamayınca, İngiltere Kraliyet Başsavcısı'nın 29 Temmuz 1921 günlü kararıyla; davanın görülemeyeceğini ve sanıkların sürgüne gönderildikleri Malta'dan serbest bırakılmasını istemiştir. 1915 olaylarından altı yıl sonra, davaya bakan İngiliz yargıçlar aşağıdaki şu kararı açıklamışlardır:

"Şimdiye kadar, tutukluların suçluluğuna ait, kanıtların doğruluğunu gösteren hiçbir belge elde edilememiştir ve böyle kanıtların bulunabileceği de pek kesin değildir."[82]

Malta sürgünlerinin 29 Mayıs 1919 tarihinde başlayan tutsaklık günleri, 31 Ekim 1921 tarihinde bitmiştir.

---

[81] İsmet Binark, **Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Türklere Yaptıkları Mezalim,** ATO Yayını, Ankara 2001, s. 76.

[82] Maleville**, a.g.e.,** s. 100.

Lozan'da Ermeni Sorunu

Amerika, İngiltere, Fransa ve İtalya nezdinde girişimlerde bulunan Ermeni heyeti, Türklere baskı yapılarak hiç olmazsa Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile denize çıkışı sağlayacak olan Çukurova'nın kendilerine verilmesi için ellerinden gelen her şeyi denemiş, Türk heyetinin itirazlarına rağmen Azınlıklar Alt Komisyonu'nda Ermeni meselesini gündeme getirmişlerdir.

Lozan'da verilen Ermeni muhtırası, Ermenilere her türlü yaşamsal olanakları tanıyan ve kendilerine *'Sadık Millet'* olarak kucak açan Osmanlı Devleti'ne karşı yapılmış bir ihanettir.

Lozan'da İngiliz delegasyonunun tercümanı olan Sir Andrew Rian'ın İngiliz Devlet Arşivi'nde yer alan raporunda:

"Ermeni Milli Yurdu konulu konferans, üzerinde büyük tartışmalara yol açmışsa da ciddi bir konu olarak ele alınmadı. Bu konu, bir vitrin dekoru olarak ortaya atılmıştı. Bu meselenin içi de, gerçekte mağaza vitrinlerinde raf raf gördüğümüz teneke süt kutuları kadar boştu" diye yazılmıştır.[83]

Sovyet Arşivinde Ermeni–Yunan İşbirliği

Tarihçi Prof. **N. G. Korsun,** '*Yunan-Türk Savaşı 1919–1922'* adlı kitabında şunları yazmıştır:

"Taşnak iktidarındaki Ermenistan'ın Yunanistan'la birlikte Türkiye ve Kafkasya'da İtilaf Devletleri'nin, özellikle de İngilizlerin bir silahı ve kışkırtıcısı görevini görmüşlerdir."[84]

Taşnak Hükümetinin Dışişleri Bakanı'nın, Tiflis'teki temsilcisine gönderdiği telgrafla bu bağ daha iyi anlaşılacaktır:

"Cephedeki durum çok ağırdı. Bir an önce Luck ve Corbeille'e başvurarak, Türk birliklerinin ilerlediği konusunda hükümetlerine telgraf çekmelerini ve gerekli tüm önlemlerin alınmasını istemelidir. Yunan temsilcisinden de, hükümetine hemen bir telgraf çekerek, her şeyi bildirmesini ve Yunan birliklerinin bir saldırıya geçerek Türk hareketini güçsüz düşürmelerinin olanaklı olup olmadığını öğrenmesini sağlayın."[85]

15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunan ordularınca işgal edilmesiyle bölge topraklarında yaşayan Ermenilerin Rumlara yardım amacıyla bölgesel birlikteliği başlamış oldu. Müttefik devletlerarası bir komisyonun konularla ilgili olarak verilmiş bir raporunda:

"Yunan Ordusu'nun işgalindeki Yalova ve Gemlik bölgelerindeki kasabaları tahrip ve talan etmek için hazırlanmış bir plan vardır. Bu planların uygulanabilmesi için harekete geçen Ermeni ve Rum Komitacılarına Yunan Ordu otoriteleri tarafından emirler verilmiş olduğunu gereğinde kendilerine ordu tarafından her türlü yardım yapılabileceğini anlamaktayız" deniliyordu.[86]

---

[83] Binark**, a.g.e.,** s. 81.
[84] Mehmet Perinçek, 'Sovyet Kaynaklarında Taşnaksutyun Gerçeği' adlı makale, **Teori,** Uluslararası Yayıncılık, İstanbul Nisan 2005, s. 21.
[85] Perinçek, **a.g.m.,** s. 21–22.
[86] Ferit Erden Boray, **Beyaz Ölüm Türkler ve Ermeniler,** Kum Saati Yayınları, İstanbul 2003, s. 201.

Atatürk'ün 'Yurtta Barış, Dünya'da Barış' İlkesine En Güzel Cevabı Veren Sanatçılar

Günümüz Ermeni vatandaşlarımızdan barış ve dostluk adına aldığımız güzel yanıtlardan birkaç örnek vereceğim. Atatürk'ün *'Yurtta Barış, Dünya'da Barış'* ilkesine en güzel cevabı; Ermeni vatandaşlarımız onun sağlığında vermişlerdir. Bunlardan birkaç örnek vereyim.

Şam'da, Kurmay Yüzbaşı olarak görevli bulunan, Mustafa Kemal'e yapılacak suikastı, üzerine atlayarak önleyen er Ermeni Garabet Tombalyan'dır. Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal Paşa'ya maddi ve manevi yardım yapanlardan biri İğneciyan'dır. Berç Keresteciyan, Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü ve Kızılay Cemiyeti II. Başkanlığı yapmıştır. Atatürk, dört dönem Afyon Milletvekili olan Keresteciyan'a; 'Türker' soyadını vermiştir.

Agop Dilaçar, Türkçe ile ilgili çalışmalarına verdiği katkılardan dolayı 'Dilaçar' soyadını almıştır.

TBMM Müzesi'nde sergilenen, altın plaket üzerine kazınmış Türkçe Latin alfabesi kuyumcu Mazlumyan'ın eseridir. Atatürk'ün imzası ise, Vahram Çerçiyan'ın eseridir. Mustafa Kemal Atatürk'ün dans öğretmeni Prof. Dr. Ardeş Panoysan'ı ve diş doktoru Arşak Sürenyan'ı anmadan geçmeyelim.

1912 yılında gerçekleşen, modern olimpiyatların ilki sayılan Stockholm Olimpiyatları'na Osmanlı Devleti'nin de katıldığını biliyoruz. Stockholm'de Ay-Yıldızlı bayrak altında mücadele veren iki Ermeni atlet Vahram Papazyan ve Mıgırdıç Mıgıryan'dır. Diğer milli sporcularımızdan; Harutyan Artur, Zareh Kalpakçıyan, Hagop Yavruyan, Varujan Köseoğlı, Vahriç Melkonyan, Sarkis Gülyap ve Garbis Zakaryan'ı da unutmayalım.

Ermeni asıllı Türk vatandaşı olan tiyatro sanatçısı Agop Ayvaz, Güllü Agop olarak da tanınan Agop Vartovyan, Osmanlı dönemi tiyatro oyuncusu, yönetmenidir.

Toto Karaca, Ermeni asıllı Türk opera ve tiyatro sanatçısıdır. Asıl adı Adile Keskiner olan Türk tiyatrosunun ve sinemasının ünlü oyuncusu Adile Naşit, tiyatro oyuncusu Ermeni Amelya Hanım ile komedyen Naşit Özcan'ın kızıdır. Selim Naşit Özcan, büyük tuluat ustası Naşit Bey ile tiyatro oyuncusu ve kantocu Amelya Hanım'ın oğludur. Kantocu Amelya Hanım, Türkiye'nin ilk kantocu ve tiyatrocularındandır.

Turgut Özatay, Ermeni asıllı Türk vatandaşı sinema oyuncusudur. Nubar Terziyan'ın, Ermeni asıllı Türk vatandaşı ve sinema oyuncusudur.
Vahi Öz, sinema oyuncusu olan Öz, oyunculuğa Halkevi'nde başladı. Sami Hazinses, Ermeni asıllı Türk vatandaşı sinema oyuncusudur. Kenan Pars, gerçek adı Kirkor Cezveciyan'dır. Ani İpekaya, tiyatro, sinema oyuncusu ve seslendirme sanatçısıdır.

Kemani Serkis Efendi, Klasik Türk müziği bestekârı ve güftekarıdır. Asu Maralman, Boğaziçi Orkestrası eşliğinde çeşitli yerlerde dans müziği yapmıştır.

Onna Tunç, Türk pop müziğine besteci ve aranjör olarak birçok eserler kazandırmıştır. Garo Mafyan, gerek Türk bestecilerin gerekse yabancı bestecilerin şarkılarını düzenleyerek önemli bir açılım yaratmıştır.

Cem Karaca'nın annesi Ermeni asıllı Toto Karaca ve babası tiyatrocu Mehmet Karaca'dır.

Ara Güler, ünlü Ermeni asıllı Türk vatandaşı fotoğraf sanatçısı ve foto-muhabirdir. İstanbul'un gözü olarak da bilinir.

Pars Tuğlacı, Ermeni asıllı Türk vatandaşı yazar, dil ve tarih araştırmacısıdır.

Bu güne kadar yaptıklarıyla övünç duyduğumuz Ermeni vatandaşlarımızdan bazılarının adlarını yukarıda vererek andık. Türk-Ermeni davasına katkısı olan, adını anamadığımız tüm dostlara da selam ve saygılar gönderiyoruz.

Sonuç

Bir kısım aydınlarımızın, "*artık eskileri karıştırmayalım, olmuşsa olmuş, özür dileyelim"* demeleri ülkemize karşı yapılan bir ihanettir. Bu ihanet, Ermeni soykırımı iddialarını kabul etmek demektir. Bu sahte tezler kabul edilirse, sıra *"Sözde Rum-Pontus Soykırımı"* iddialarına gelecektir.

Değerli Hukukçu Emin Değer'in Cumhuriyet gazetesindeki *'Tarihe not düşürmek'* başlıklı makalesinde:

"Soykırım yapmamış bir ulusun bireylerinin bilgisizliğinden, bilenlerin de ilgisizliğinden yararlanarak yerel karşılıklı öldürme olaylarını soykırım olarak yansıtan kimi aydınların yol açtığı suçluluk psikozuyla hareket etmeyen her sağduyulu insanın, savunma değil hesap sorma konumunda olması gereken günlerdeyiz" demektedir.[87]

Bu bilinci yaymanın öncüsü de, ulusunu seven Türk aydınıdır. Tarihe not düşürerek, Atatürk'ün *'Yurtta Barış, Dünya'da Barış'* ilkesini yaşama geçirmek için toplam 618 belgeyle bu kitabımı yazma mutluluğuna eriştim. Saygılarımla. 24 Nisan 2022

Ahmet GÜREL
Atatürk Araştırmacısı

[87] Emin Değer, **a.g.g**